

Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis

Diakonhjemmet høgskole 2010

Kristin Dahl

TIL BARNES BESTE

Domstolens vurdering av barns beste ved barnefordeling
i familievoldssaker

Forord

Aller først vil jeg takke dommerne som stilte som informanter til min studie. Jeg vil takke for deres velvillighet og store engasjement.

John-Arne Skolbekken, min skriveveileder ved Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet (NTNU) i Trondheim. En stor takk til deg for at du hadde tro på mitt prosjekt, for at du gav meg grundig veiledning og for at du utfordret meg i den grad du har gjort.

Takk til min arbeidsplass Ressurssenteret om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Region Midt (RVTS-Midt) for velvilje og tilrettelegging. Til Leif Strøm for inspirerende juridiske innspill.

Tusen takk til Stein Ketil Sauarlia og Oddfrid Skorpe Tennfjord som har fulgt meg, tatt seg tid til å lese igjennom oppgaven på ulike stadier og støttet meg gjennom hele prosessen.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke Gudmund Løvø, Markus og Tora som tilrettela sin hverdag slik at det ble mulig for meg å gjennomføre studiet.

Trondheim, april 2010

Kristin Dahl

Illustrasjon: Gunnlaug Moen Hembery

Sammendrag

Svært mange barn utsettes for vold i nære relasjoner. Den psykiske volden mot barn er spesielt vanskelig å oppdage og bevise. Det er viktig for barn at de møter voksne og et system som har kunnskap om hvordan familievold kommer til uttrykk, om hvordan volden kan virke på barn. Sakkyndige kan ha en unik mulighet til å oppdage volden og å hjelpe barn og få frem deres perspektiv i rettssystemet.

Følgende problemstilling for masteroppgaven ble formulert: Hvordan vurderer domstolen ”til barns beste” i familievoldssaker? Målsettingen med studien er å få kunnskap og forståelse av barns rettssikkerhet i familievoldssaker. Den ønsker å undersøke hvilken rettspraksis som ligger til grunn i sivilsaker, når samvær med barn skal avgjøres i familier hvor en av foreldrene utøver vold.

Denne studien er basert på en kvalitativ tilnærming med fokusgruppeintervju som metode. Datagrunnlaget er et semistrukturert gruppeintervju med seks dommere. Utgangspunktet for analysen har vært de data som fremkom gjennom transkripsjonen av intervjuet. Intervjuet er analysert og fortolket innenfor diskurspsykologisk analyse og i forhold til Edleys (Wetherell, Taylor og Yates, 2001) tre nøkkelkategorier; tolkende repertoarer, ideologiske dilemmaer og subjektposisjoner. Det teoretiske rammeverket er forståelsen om tilknytning og utvikling hos barn, samt konsekvenser familievold har for barn.

Hovedfunn fra studien er at familievold er vanskelig å bevise. Dette fører til at dommere holder på en helhetlig tenkning: De forholder seg ikke bare til hva som er barnets beste, men ser på familien som et system som trenger å være i likevekt og prøver å skape en balanse mellom foreldre. Det andre hovedfunnet er at dommerne gjennom et behov for ikke ytterligere å øke konflikten mellom foreldre, unngår å ta spørsmål om vold inn i mandatet til sakkyndige.

Funnene i studien aktualiserer behovet å styrke kompetansen om familievold i rettssystemet, og å bidra til at noe rettspraksis endres.

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	6
Begrepsavklaring.....	6
Tilknytning og utviklingsforståelse hos barn	7
Trygg og utrygg tilknytning	8
Konsekvenser av vold for barn.....	10
Tabu og usynliggjøring av vold	11
Forskning som viser til rettsapparatets dilemmaer i familievoldssaker	13
Kompleksiteten i familievoldssaker	15
Rettsbasert mekling i familievoldssaker	16
Praktiske standarder	18
Målsetting og problemformulering	20
METODISKE PERSPEKTIVER	22
Vitenskapsteoretisk ståsted	22
Kvalitativ studie: Diskurspsykologisk analyse	24
Informanter.....	24
Fokusgruppe.....	25
Intervjuguide	26
Prosedyrer/gjennomgåelse av datainnsamling	26
Om transkriberingen.....	28
Diskursanalyse	29
Gjennomføring av analysen	33
Forskningsetiske hensyn	35
Informert samtykke	36
Konfidensialitet	36
Troverdighet og generaliserbarhet	36
ORGANISERING AV DATA OG EN BESKRIVELSE AV DEN	
ANALYTISKE PROSESSEN	38
Konflikt og forsoning	39
Samværsnekt	48
Bevis for påstander om vold.....	54
Utforming av mandat	60
Kan egen foreldrerolle påvirke utøvelsen av skjønn?	69
Drøfting av problemstilling og forskningsfunn.....	75
Selvrefleksjon av egen studie.....	79
Appendiks 1.....	89
Appendiks 2.....	91
Appendiks 3.....	92
Appendiks 4.....	95

INNLEDNING

Ved skilsmisse eller samlivsbrudd, når det er barn under 16 år, må foreldrene møte til mekling i henhold til Lov om barn og foreldre (Barneloven). Dommere skal da vurdere hva som er til det beste for barnet. Det betyr at de skal avgjøre hvem barna skal bo med og hvor mye samvær barna skal ha med foreldrene. Hvis foreldrene ikke kommer til enighet ved mekling, kan foreldrene få reist saken for retten. Men hvordan vurderer dommere hva som er barnas beste? Hensikten med denne studien er å finne ut hvordan dommere vurderer samværsituasjoner for barn som er blitt eksponert for vold i familien.

Begrepsavklaring

Når det vises til hvilke skader familievold kan påføre barn blir det sentralt å definere begrepet vold. (Se kapittel nedenfor om konsekvenser av vold.)

Vold assosieres vanligvis med fysisk vold. Ved å forstå volden kun i sammenheng med fysisk vold og definere skadeomfanget ut fra antall slag eller hendelser, bidrar det til å usynliggjøre annen type vold. Hvem som skal definere vold og etter hvilke kriterier, kan være et komplisert spørsmål. Vold kan oppleves svært forskjellig for utøveren, den utsatte og eventuelle vitner til volden (Isdal, 2000). For å forklare hva som menes med familievold er det nødvendig å presisere hva som generelt kan defineres som vold.

Isdal (2000) sier at vold er fysisk, seksuell, materiell og psykisk (Isdal, 2000; Alternativ til Vold, 2006)¹ Det som er karakteristisk for relasjonell vold, det vil si vold som foregår i nære relasjoner, er at volden viser seg innenfor relasjonene og ikke, eller i minimal grad, ellers i livet til den som utøver volden (Isdal, 2000). I denne oppgaven er jeg opptatt av den volden som utøves av en av barnas foreldre. Barna er vitne til at den andre forelderen, som fungerer som deres nærmeste omsorgsperson, står i fare for eller blir utsatt for vold. Barna befinner seg også i en situasjon hvor de selv er i fare for å bli utsatt for vold. Vitneførsel av familievold i

¹ Appendiks 1.1

rettsapparatet er vanskelig, fordi det er få eller ingen utenom familien som har vært vitne til hendelsene.

I denne studien velger jeg å ta utgangspunkt i Gelles' (1997) definisjon av vold, men jeg definerer vold med en avgrensing om at volden blir rettet mot en person i familien:

”en handling utført med en intensjon eller oppfattet intensjon om å forårsake fysisk smerte, psykisk smerte eller skade på en annen person i familien”.

Skjørten (2004) viser i sin forskning til at mistanke og bekymring for vold og seksuelle overgrep ikke blir tillagt stor betydning når retten skal bestemme hvem som skal være sammen med barna. Sett i den sammenhengen er det en god grunn for å se på tilknytningsforståelse og hvilke konsekvenser vold har for barn.

Tilknytning og utviklingsforståelse hos barn

I utviklingspsykologien står tilknytningsteorien sentralt. Hovedpoenget er at trygg tilknytning gir sunn helse og utvikling for barnet. Den engelske barnepsykiateren John Bowlby blir referert av flere som pioneren i studiet av tilknytningsteorien. Smith (2002) redegjør for Bowlbys forskning siden 1940 og viser til at Bowlby opprinnelig var mest opptatt av de universelle aspektene ved tilknytning. I følge Smith viser de universelle aspektene at når barn er blitt 6 måneder eller mer, reagerer de på en karakteristisk måte når de blir utsatt for separasjon fra den primære omsorgspersonen. Barns reaksjonsmønster deles inn i tre faser; protest, fortvilelse og midlertidig frakobling. Protestfasen kan vare fra noen timer og opp til en uke eller mer. Barnet blir foruroliget over å ha mistet tilknytningspersonen og barnet avviser trøst fra andre. Når barnet går over i fortvilelsesfasen viser barnet en adferd som tyder på håpløshet. Barnet trekker seg unna og viser en tilstand av dyp sorg. Den siste fasen, midlertidig frakobling, blir ofte feiloppfattet som en bedring av tilstanden. Dette fordi barnet begynner å vise mer interesse for omgivelsene og til og med kan smile og være sosial. Hvis omsorgspersonen kommer på besøk kan denne bli møtt med likegyldighet fra barnet.

Trygg og utrygg tilknytning

Tilknytningskvaliteten er først og fremst et spørsmål om barn er trygge eller utrygge i sine tilknytningsforhold. Mæhle (i Haavind og Øvreeide, 2007) viser til nyere forskning som underbygger betydningen av kvaliteten på tilknytningen. Tilknyttede barn er i følge tilknytningsteori et produkt av optimale tidlige relasjoner. Slike barn har typiske kjennetegn som vi forbinder med god psykisk helse. Utrygg tilknytning har på den andre siden blitt assosiert med økt risiko for utvikling av emosjonelle og atferdsmessige problemer i førskolealder.

Smith (2002) viser hvordan Ainsworth videreutvikler Bowlbys teori. Hun bringer frem de individuelle forskjellene i tilknytningens kvalitet. Ainsworth bruker begrepene trygg og utrygg tilknytning på bakgrunn av hvordan barn viser sin adferd i fremmede situasjoner. Utrygg tilknytning består av tre hovedvarianter; den unnvikende, den ambivalente og den desorienterte.

Barn med trygg tilknytning viser tegn på at de stoler på omsorgspersonen. Hvis barnet for eksempel faller og slår seg vil omsorgspersonen være den de søker trøst hos. Barn med unnvikende tilknytning er tilsynelatende ikke opptatt av om omsorgspersonen er til stede eller fraværende. Barn med ambivalent tilknytning synes å være svært opptatt av å få omsorgspersonens oppmerksomhet på bekostning av annen aktivitet. Den desorienterte tilknytningen vises etter at omsorgspersonen først har vært konsekvent i sin omsorg over en viss periode og barnet har forventninger til den adferden. Så kommer det et plutselig brudd med en totalt forandret adferd. Disse forandringene er ofte veldig skremmende for barn. I forhold til søsken viser det seg at barn med trygg tilknytning vil ha større sannsynlighet for å trøste mindre søsken når de blir triste, sammenlignet med barn med utrygg tilknytning (Smith, 2002).

Bowlby (1988) beskriver barns utviklingsmønster i sammenheng med hvilke komponenter som er viktig for god utvikling, og hvilke mønstre som kan bidra til utviklingsskader hos barn. Foreldre som er sensitive og som responderer adekvat i forhold til barns utviklingsstadier, er i stand til å utvikle og skape et sunt helsemønster for sine barn. Barn med

foreldre som ikke er sensitive, ikke responderer, som utøver omsorgssvikt eller er avvisende som foreldre, innebærer påvirkninger som ikke er i overensstemmelse med utvikling av god mental helse. Disse barna står i stor fare for å bli psykisk eller emosjonelt svake.

Broberg, Almquist og Tjus (2006) viser til Bowlbys kollega, Winnicott, som ble berømt for begrepet ”goodenough – mothering”, at foreldre ikke trenger være perfekte, det holder at de er gode nok. Når en omsorgsperson tar ansvar for at barnet får dekket sine grunnleggende behov for mat, søvn, varme og beskyttelse, og omsorgspersonen er rimelig lydhør overfor barnets signaler og svarer ganske forutsigbart på dem, er det tilstrekkelig god nok omsorg.

En trygg base er det mest sentrale begrepet innenfor tilknytningsteorien. Det beskrives spesielt to aspekter av foreldrenes omsorgsevne: (1) å være en base for barnet utforskning og (2) fungere som en havn der barnet kan vende tilbake når det opplever trusler eller farer (Bowlby, 1988; Broberg, Almquist og Tjus, 2006).

Mæhle (i Haavind og Øvreeide, 2007) viser til at tilknytning er et relasjonelt begrep. Det betyr at trygg eller utrygg tilknytning ikke er en egenskap hos barnet, men et kjennetegn ved relasjonen mellom barnet og viktige andre. Slike relasjoner utvikles og endres over tid. Omsorgsgiverens sensitivitet og trygge forankring i samspillet med barnet, er en god forutsigbarhet for trygg tilknytning. Mangel på egen god forankring og tilgjengelighet fra omsorgsgiverens side blir assosiert med ulike varianter av angst og utrygg tilknytning.

I følge Boberg et al.(2006) ser det ut til at barn som har vært utsatt for vold og overgrep utvikler et desorganisert tilknytningsmønster. Desorganisert tilknytning innebærer at barn ikke kan bruke foreldre for å få trygghet, selv om de er tilgjengelige. Barna får ingen hjelp til å regulere frykt og uro. De får en forestilling om at nære relasjoner er forbundet med fare. Overgrep som barn har vært utsatt for i familien beskrives som den avgjørende faktoren for at barn skal utvikle alvorlige forstyrrelser i måten de knytter seg til andre på. Den diagnosen som tydeligst er forbundet med barn som er utsatt for vold eller farer er posttraumatisk stressyndrom (PTSD).

Konsekvenser av vold for barn

Skadevirkninger på barn som blir eksponert for familievold, er godt dokumentert. Cumming, Pepler og Moore (1999) viser til at det er en utstrakt enighet i litteraturen om at barn som blir eksponert for vold mellom foreldre, befinner seg i en betydelig risiko for å utvikle fysiske og psykiske helseproblemer. Det samme fant Holta, Buckley og Wehlan (2008). Det vises til ulike skader hos barn i alderen 6 til 12 år som blant annet kan føre til utagerende atferd, tilpasningsproblemer, frykt og angst. Kronisk stress kan hindre en sunn utvikling hos barn. Barn kan ikke henvende seg til foreldrene for en følelsesmessig nærhet og støtte fordi foreldrene selv er de som forårsaker bekymringene (Cumming et al.1999). English, Marshall og Stewart (2003) viser til ulike studier som har funnet at barn som lever i hjem med familievold har større fare for å utvikle angst, gjør det dårligere på skolen, kan få tilpasningsproblemer og dårligere impuls kontroll. De er i en risikosituasjon for utvikling av voldelig atferd og kriminalitet. Salzinger, Feldman, Ng-Mak, Mojica, Stockhammer og Rosario (2002) beskriver at traumer knyttet til overgrep er en viktig forklaring på internaliserte følelsesmessige og kognitive problemer som oppstår hos barn som har vært vitne til ekstrem voldelig atferd mellom foreldrene. I de siste årene har det også blitt forsket på voldens psykologiske konsekvenser for spedbarn. Barn helt nede i ettårsalderen viser tydelige negative reaksjoner når de lever med en far som utsetter deres mor for vold (Jørgensen og Mathisen, 1998; Nasjonalt Kompetansesenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS), 2007a). Traumeforskning omhandler både fysiske og psykiske skader og reaksjoner etter traumatiske påkjenninger (Saur, 2000). Videre har flere studier vist at barn som blir eksponert for familievold står i fare for å utvikle en PTSD (Lehmann, 1997; NKVTS, 2007b).

Forskningsresultater er tydelig på at familievold kan gi barn alvorlige skader, fysisk og psykisk. Å bli utsatt for vold er altså svært alvorlig for et barns utvikling, men hvor mange barn i Norge er eksponert for vold? Forskningslitteraturen synes å være veldig entydige i sine funn. Å bli utsatt for vold er altså svært alvorlig for et barns utvikling, men hvor mange barn i Norge er eksponert for vold?

Forekomst av vold i familien

Årlig blir et stort antall barn eksponert for vold i familien (Haaland, Clausen og Schei, 2005; Mossige og Stefansen, 2007). Eksponert for vold defineres i denne sammenhengen om barn som selv direkte har blitt utsatt for psykisk eller fysisk vold fra foreldre, eller barn som har hørt eller sett vold ramme foreldre. En begrensning i undersøkelsene er at ingen av dem tar med omfanget av barn som er vitne til søsken som blir utsatt for psykisk eller fysisk vold fra foreldre eller steforeldre. Mossige og Stefansen (2007) omfangsundersøkelse i Norge blant vel 7000 avgangselever i videregående skole, fant en forskjell på gutter og jenters rapportering av vold. 10 % av jentene og 7 % av guttene hadde vært utsatt for vold fra en av foreldrene mer enn en gang.

Når vi ser på forekomsten av vold, kan vi lese en ulik rapportering av vold fra jenter og gutter, der jenter rapporterer om mest vold. Når det gjelder familievold frykter man en underrapportering. Dette fordi at den utsatte har en følelsesmessig tilknytning til utøver, noe som kan gjøre det vanskelig å fortelle om volden.

Tabu og usynliggjøring av vold

Familievold er et relasjonelt overgrep, det vil si at barnet er følelsesmessig knyttet til den personen som utøver volden. Det følelsesmessige båndet kan bidra til at både barn og voksne som blir utsatt for vold i familien føler seg skamfulle fordi forelderen eller partneren utøver vold mot dem. Skammen knyttet til det å bli utsatt for vold, fører ofte til at volden blir vanskelig å fortelle om. Det kan være vanskelig å snakke nedsettende om en forelder eller partner. Leira (2003) beskriver volden som tabu. Taushet om det som skjer er vanlig både innenfor familien og i det offentlige rom. Både voksne og barn har vanskelig for å fortelle om hva som skjer av vold i hjemmet.

”Kulturen opprettholder sine tabuer, sine forbud om å synliggjøre, ved trussel om forakt eller utstøtelse som mulig sanksjon mot den som forteller om det som det ikke er lov å snakke om”
(Leira, 2003 s. 155).

Krisesenterbevegelsen har gjort et langsiktig arbeid i å bekjempe det tradisjonelle synet på privatlivets fred. "Privatlivets fred" er et uttrykk som ofte blir brukt som en språklig premiss. Det betyr at personer utenfor familien ikke skal legge seg opp i det som skjer innenfor "husets fire vegger". Privatlivets fred er også hjemlet i lov, Jfr. Straffeloven § 267:

"Den som gjennom offentlig meddelelse krenker privatlivets fred, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år".

Privat vold er fortsatt tabubelagt. Hvis en kvinne blir banket opp av partneren sin kan det bli argumentert med at det er hennes egen feil. Hadde hun opptrådt på en annen måte hadde dette ikke skjedd. Leira stiller spørsmål ved om vi forstår godt nok at menneskerettighetene også skal gjelde i det private rom (Leira, 2003).

Barn og voksne som blir utsatt for vold opplever ofte at de er medskyldig i volden. Utøver pålegger dem ansvaret for volden. I følge Isdal (2000) er det i vår kultur ikke nødvendigvis klart hvem som er ansvarlig. I praksis er det en tvetydighet i holdningen til hvem som bærer ansvaret for volden.

"Jeg sa det til henne: hvis du ikke gir deg nå så kommer jeg til å eksplodere. Hun fikk alle mulige forvarsler, hun visste jo hva som kom til å skje. Likevel valgte hun å fortsette" (Isdal, 2000 s. 103).

Sett i lys av dette kan voldens logikk beskrives som at utøver av vold legitimerer volden ut fra opplevelsen av hva den andre har gjort, at "du får som fortjent". Forståelsen av ansvaret blir ofte knyttet til hvordan hendelsesforløpet blir forklart. Forklaring eller bortforklaring av voldsutøvelse bidrar til en fraskrivelse av ansvaret eller en bagatellisering av volden. Forklaringer kan bidra til at skyldspørsmålet blir forflyttet. Med dette menes at hvis barnet

eller partneren ikke hadde sagt det de sa eller gjort det de gjorde, hadde ikke den som utøvde volden trengt å være voldelig. Ansvarsfraskrivelse av volden kan føre til implikasjoner for rettsbehandlingen. I følge Skjørten (2004) er et særpreg ved barnefordelingssaker at det viktigste kriteriet som legges til grunn, barnets beste, i hovedsak er et skjønnsspørsmål. Dermed er disse sakene i større grad enn andre rettsavgjørelser egnet til å belyse forholdet mellom holdninger i samfunnet og rettspraksis. Dette gjør det relevant å se på rettsapparatets dilemmaer i familievoldssaker.

Forskning som viser til rettsapparatets dilemmaer i familievoldssaker

I den senere tid har myndighetene satset mye på å bekjempe volden som rammer kvinner innenfor familien. I 2000 ble regjeringens handlingsplan om vold mot kvinner lagt frem (Justis- og politidepartementet. Vold mot Kvinner, 2000). Året etter ble Kvinnevoldsutvalget opprettet for ”å utrede stillingen for kvinner som utsettes for fysisk og psykisk vold, trusler og overgrep fra en nåværende eller tidligere samlivspartner”. Utvalget påpekte at det er behov for forskning på politiets og rettsapparatets arbeid med saker som dreier seg om vold mot kvinner i nære relasjoner. Det uttrykte videre at politiet og rettsapparatet bør ha et fokus på ivaretagelse av barn som blir eksponert for vold i nære relasjoner (Retten til liv uten vold. NOU, 2003:31).

I regjeringens handlingsplan 2008-2011, Vendepunkt, er et av hovedpunktene at ofre for vold i nære relasjoner skal sikres nødvendig hjelp og beskyttelse. I St. melding nr. 29 (2002-2003), ”Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap” vil regjeringen følge opp ny kunnskap gjennom sterkere satsing for å hjelpe barn som vokser opp i familier med vold. Meldingen refererer til en svensk undersøkelse, ”Slagen Dam”, som viser til at en tredjedel av de kvinnene som hadde en partner som utøvde vold mot dem, var blitt utsatt for trusler etter separasjonen, mens hver tiende kvinne opplevde fysisk eller psykisk vold etter separasjonen.

NOU 2003:31, ”Retten til liv uten vold”, viser at menns vold mot kvinner ikke kan sees som tilfeldigheter tatt ut av sin sammenheng. I de tilfellene hvor volden pågår over tid lever kvinnene og barna med en konstant trussel om vold. I kapittel 5.1.4.2 ”Under bruddet –

sikkerhetsvurdering og hensyn til barna” refererer de til forskning som viser at frykten for at volden skal eskalere i grovhet og omfang dersom kvinnen bryter ut av samlivet, kan være svært berettiget. Som følge av dette blir ivaretagelsen av sikkerhet svært sentral i bruddfasen. Det er rettet kritikk mot at politikken rundt omsorg- og samværsordninger har vært for lite opptatt av hensynet til mødrenes og barnas sikkerhet (NOU, 2003:31).

Skjørten (2004) beskriver ”barnas beste” som et konfliktskyldt verdispørsmål. I domstolens behandling av barnefordelingssaker skal barnets beste være et avgjørende lovkraterium. Hver enkelt sak skal avgjøres konkret og etter en helhetsvurdering. Selv om loven, forarbeidene og enkelte høyesterettsdommer tar stilling til mer prinsipielle spørsmål og har lagt føringer for hvordan domstolene skal vurdere barnets beste, er avgjørelsen i stor grad basert på skjønn. Skjørten (2005) har gått igjennom 129 lagmannsrettsdommer fra 1998 til 2000 som omhandler avgjørelser om fast bosted for barn. Hun viser at domstolene finner det vanskelig å vite hva barn er mest tjent med. Hele 26 % av lagmannsrettsdommene er avsagt med tvil. I 32 % av sakene endret lagmannsretten domstolsavgjørelsen fra første rettsinstans. Hun fant at det var påstand om vold fra en av foreldrene i en fjerdedel av sakene. I 16 av 30 saker fant retten at volden ikke var bevist eller at det ikke nødvendigvis kunne sies å være en sammenheng mellom utøvd vold og omsorgsevne. I 14 saker hvor volden var klart dokumentert, ble bare volden i 3 av sakene tillagt vekt i avgjørelsen. En sentral grunn til dette var at retten konkluderte med at volden var knyttet til samlivet med voldsutsatt partner, og at dette ikke lenger var en aktuell problemstilling så lenge forholdet var over. Dette viser at retten i svært liten grad ivaretar barnets opplevelse i familievoldssaker.

Krisesentrene erfarer at en del kvinner utsettes for trakassering og overgrep ved overlevering av barn i forbindelse med samværsordninger etter brudd (Skjørten og Paul, 2001). Dersom det er høyt konfliktnivå mellom de voksne, kan møtet ved overlevering av barna ved samvær være en arena for mishandling og trakassering. Barn kan også selv bli direkte usatt for vold i en situasjon der de i utgangspunktet er et vitne. En av grunnene til dette er at de går i mellom foreldrene for å prøve å stoppe volden. Dette innebærer at også sikkerheten for barna må tas svært alvorlig i forbindelse med samværsordningen og praktisk gjennomføring av denne.

Forskning viser at samvær er en risikosituasjon for nye overgrep. Denne forskningen er så entydig i sine resultater at National Council of Juvenile and Familie Court Judges (NCJFCJ) i USA verken anbefaler ene- eller felles foreldreansvar for barn til en potensiell voldelig forelder (Kernick, Monary-Ernsdorff, Koepsell og Holt, 2005). Hardesty og Chung (2006) viser i sin forskning fra USA at separasjon ikke nødvendigvis stopper volden. Kvinner som har barn med overgriper er spesielt sårbare for vold etter separasjonen. De må ha jevnlig kontakt med tidligere partner, noe som øker faren for at volden fortsetter. Hardesty og Chung (2006) viser til at domstolen i forbindelse med barnefordeling i familievoldssaker ikke klart nok ser betydningen av sikkerhet til utsatte kvinner og at dette kan være skadelig for barna. De viser videre til at volden ofte eskaleres under og etter skilsmissen. Det vises til svikt i rettssystemet når det gjelder sikkerhet for voldsutsatte kvinner i forbindelse med foreldresamarbeid etter skilsmissen (Hardesty, Khaw, Chung og Martin, 2008). Flere internasjonale studier viser at å ivareta barns beste i familievoldssaker er et vanskelig område. Dette gjelder innenfor ulike lands rettssystem.

Kompleksiteten i familievoldssaker

I følge Logan, Walker, Horvart og Leukefeld (2003) er ”skilt” den mest økende sivilstatusen i USA. De fleste barna som lever med skilte foreldre i USA bor hos den forelderen som har fått tildelt daglig omsorg. De mister ofte kontakten med den forelderen de skal ha samvær med. I sin studie, der de hadde et tilfeldig utvalg av 20 % av skilsmissesakene innenfor en domstolsadministrasjon i USA, ønsket de å se på karakteristiske trekk hos fedre i skilsmisser. Dette for å studere hva som var karakteristisk ved avgjørelser om daglig omsorg, samvær og ivaretagelse av barn. De oppdaget at omtrent en av fem saker omtalte familievold. Det viste seg at det var ingen signifikant forskjell i avgjørelser om samvær for barn for par med eller uten partnervold. Denne studien viste et behov for oppmerksomhet på skilsmissesaker med partnervold for å sikre både barna og den voksne, som er offer for volden. En av konklusjonene i studien var at det må fokuseres ytterligere på hvilke skadelige konsekvenser familievold har på ofrene. En annen konklusjon var at det er viktig med videre studier om hva som hjelper utøvere av vold til ikke å miste kontakten med sine barn (Logan et al., 2003). Van Horn og Groves (2006) viser i sin litteraturstudie til risikofaktorer hos små barn i saker der familievold blir avdekket i barnefordelingssaker. De viser til at belastningen på rettssystemet er svært stor i slike saker, og at det er svært viktig at dommere har kunnskap om hvilken vold

barna har vært utsatt for og hvilke belastninger dette fører til for barna. Dommere må også forstå risikoen for at fysisk eller psykisk vold kan opprettholdes når den utsatte forelderen må sende barna til samvær. Barna kan bli fryktelig redde og sinte på den forelderen som sender dem til samvær hos en de opplever som farlig og skremmende.

Denne forskningen viser at det er særlig viktig å stille spørsmålet om hva som er til det beste for barnet når barn har opplevd familievold (Dalton, Carbon og Olesen, 2003). I skilsmisssaker der et høyt konfliktnivå eller familievolden fortsatt pågår, står retten overfor en vanskelig utfordring i avgjørelsen om fast bosted. For å ivareta barns beste anbefaler Dalton et al. (2003) at retten avdekker om foreldrerelasjonen er i konflikt eller om den er voldelig. Dette for å beskytte barn fra å bli utsatt for overgrep. Det blir viktig å inneha en kunnskap om gjenkjennende faktorer som viser forskjellen på konflikt og overgrep. Det er sjelden den utsatte direkte kan fortelle om hva som skjer av vold. Her viser de til at frykt hos den utsatte gjør det vanskelig å avsløre volden. En viktig faktor for at det kan pågå vold i forholdet, kan være at overgriper prøver å bagatellisere hendelser eller prøver å gjøre partene likeverdige i konflikten. Dalton et al. (2003) utfordrer dommere og andre til å stille de vanskelige og utfordrende spørsmålene, eller presse på for ytterligere undersøkelser som kan oppklare situasjonen i stedet for å ta avgjørelse på bakgrunn av ufullstendig informasjon.

Mange domstoler i Norge i dag anvender modellen "Fra konflikt til forsoning" (KOF) beskrevet i Rønebeck (2004). I den forbindelse blir det nærliggende se på ulike studier som sier noe om bruk av mekling i familievoldssaker.

Rettsbasert mekling i familievoldssaker

Edwards (2004) drøfter i sin artikkel effekten rettsbasert mekling har på beskyttelse av barn i familievoldssaker. Han evaluerer effekten av at familievoldssaker i ordinært rettsystem blir overført til domstolen som i USA heter The Juvenile Court. Det er en domstol som skal ivareta sikkerhet og beskyttelse av barn i familiesaker. Edwards (2004) viser også til andre domstoler som har den samme spesifikke oppgave som Family Court, Childrens Court eller Dependency Court. Alle skal ha et overordnet ansvar for å beskytte barn. Han konkluderer

med at barnebeskyttende mekling kan gi en mulighet for familier og profesjonelle til å diskutere vanskelige, følelsesladete temaer i en beskyttet setting med profesjonell assistanse. Han oppsummerer at barnebeskyttende mekling har en viktig positiv effekt på prosessen for å beskytte barn i saker med høyt konfliktnivå. Mekling i familiesaker med høyt konfliktnivå har vokst raskt og blitt en nasjonal god praksis for juvenile courts.

Rettsbasert barnebeskyttende mekling som Edwards (2004) viser til (Schechter & Edlesom, 1999) finner sted innenfor et annet rettssystem enn det vi har for familievoldssaker i Norge og det vil være utenfor rammene for denne oppgaven å gå inn på de ulike nasjoners rettsystemer og deres behandling av familievoldssaker. Så langt jeg er i stand til å se finnes det ikke forskning, verken i Norge eller internasjonalt, som har undersøkt psykososiale konsekvenser for barn der mekling er blitt brukt ved barnefordeling og der familievold var en del av saken. Av de studiene som nevnes i teksten er likevel svært mange skeptiske til bruk av mekling i barnefordelingssaker der det har vært utøvd familievold.

Beck og Fros (2006) reiser kritikk mot meklingsordninger i overgrepssaker. De viser til en økende hyppighet til å mekle om samvær ved skilsmisse. Retten antar at alle er likeverdige utrustet til å mekle. Det er kostbart for samfunnet å kjøre hele saken i rettsystemet og spesielt i saker der avgjørelser ikke blir overholdt. De viser til "The Family Model Standard" som retter søkelyset på klientenes kompetanse for deltakelse i mekling. "The Family Model Standard" er ikke ulik KOF-modellen som vi har i Norge (Rønebeck, 2004). Gjennom prosessen med meklers hjelp, prøver de å få paret til å identifisere relevante problemstillinger og bli enige om en avgjørelse som er best for situasjonen familien befinner seg i. Domstolen antar at foreldre vil følge opp avtalen fordi det er de selv som har utformet den. Beck og Fros (2006) er tydelige på at voldelige forhold pr. definisjon ikke har en likeverdighet i forhold til makt. Volden gjør det umulig for offeret å representere seg likeverdige. Selv om den utsatte for volden sier seg enig i avgjørelsen som er kommet til via mekling, er det ikke mulig for offeret å fortrenge frykten som ligger bak enigheten. De stiller spørsmål om forelderen som er offer for volden, er kompetent til å gjennomføre mekling når den har frykt for motparten.

Pearson (1997a) viser til rettsmeklingsprogrammer fra 5 stater i USA. Hun ser blant annet på hvordan meklere i retten og administratorer av domstolen sier de håndterer familievold i sine meklingsaker. Pearson (1997b) viser til at familievold er estimert til å være en faktor i ca. halvpartene av sakene som blir sendt til rettsmeklingsprogrammer i USA. Kun 5 % av sakene blir ekskludert på grunn av bekymring for sikkerhet og maktubalanse. Hun konkluderer med en bekymring for at mekling avkriminaliserer familievold. Mekling oppmuntrer til at paret skal komme til enighet uten at overgriper må stå til ansvar for sine handlinger. En annen bekymring hun peker på handler om sikkerhet for ofrene. Det er en permanent fare for at en innkalling til møte gir mulighet for at den voldelige partneren vet når og hvor partneren skal møte til mekling.

Evaluering av familievold har fått stor oppmerksomhet de siste årene. Dette blir satt i sammenheng med økt fokus på ivaretagelse og beskyttelse av barn. Det er kommet initiativ til lovendringer, initiativ til juridiske beslutninger og endring i offentlighetens oppmerksomhet. På grunn av kompleksiteten i familievoldsaker blir det vist til et behov for noen felles retningslinjer i disse sakene.

Praktiske standarder

Bow and Boxers (2003) metastudie konkluderer med at det er viktig at det utvikles praktiske standarder for hva som skal gjelde når omsorg for barn skal evalueres i familievoldssaker. Utøvere av familievold er eksperter på benektning, minimalisering og på å beskyldte offeret. Det samme hevder Dalton et al., (2003). Voldsutøvere er også gode til å overføre et ikke-voldelig image. Med det menes at de kan presentere seg i retten og stå frem som varme, ivaretagende og sensitive. De forholder seg helt motsatt av det en forventer fra en overgriper. I sammenheng med mangel på adekvat dokumentasjon av familievold i de fleste saker, er det svært vanskelig for en mekler eller dommer å finne sannheten og å vurdere troverdigheten av beskyldningene. Dalton et al., (2003) poengterer at den som har vært utsatt, vil være redd for å avsløre volden eller uttrykke sin bekymring for foreldrekompentansen til den voldelige forelderen. Powell og Murray (2008) og Jaffe og Crooks (2004) viser også til lignende funn i sine undersøkelser. En annen viktig dimensjon som trekkes frem er at barn fortsatt er glad i sin forelder som utøver vold, og dessuten klamrer seg til håpet om at det voldelige og

ødeleggende forholdet kan endres og bli et gjensidig nært forhold. De kjemper for å opprettholde håpet. Jaffe og Crooks (2004) viser til at juridiske systemer bagatelliserer, overser eller minimaliserer volden.

Internasjonale menneskerettigheter går på tvers av landegrensene og må sees på som universelle. Barns beste er et internasjonalt perspektiv som må vurderes i forhold til internasjonale menneskerettigheter og som har gyldighet uansett hvilket land en befinner seg i etter barnekonvensjonen. Problemet er at vi pr. i dag ikke har en internasjonal domstol som behandler spørsmålet om barns beste og som dømmer ut fra barnekonvensjonen. Det enkeltes barns beste må alltid vurderes opp mot nasjonal lovgivning i det land hvor barn og foreldre har tilhørighet. Kvaliteten på vurderingen av barnets beste kan måles i forhold til hvilken utstrekning det enkeltes land lovgivning og ikke minst rettspraksis stemmer overens med barnekonvensjonen (Personlig meddelelse ved Leif Strøm, Ressurscenteret om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Region Midt 09.10.09).

Ellingsæter beskriver i "Med barnet i fokus" (NOU 2008:9) at prinsippet om "barns beste" opererer i et samspill mellom rett og samfunn. Hun gir en oversikt over problemstillinger i skjæringspunktet mellom et rettslig og et samfunnsvitenskaplig perspektiv. Drøftingen understreker at barnets beste må fortolkes i et individuelt perspektiv, og ikke utformes som generelle retningslinjer for hva som er best for barn. "Den rettslige standarden" (et begrep som juristen Ragnar Knoph beskriver i sin bok "Rettslige standarder") handler om barnets beste i begrenset forstand (Store norske leksikon, 2009). De vanskelige spørsmålene i barnefordelingssakene er som regel ikke av juridisk karakter, men handler om de faktiske omstendighetene i saken. Barns tilknytningsforhold og andre faktorer av psykologisk art gir retten store utfordringer (Lorang Backer, 2008). Familieretten reflekterer samfunnets normative oppfatninger av "normalt" foreldreskap, hva som best tjener barns utviklingsbehov. Å likestille mor og far så langt som mulig, var et av de uttalte målene med barneloven av 1981. Denne tendensen har forsterket seg ved alle senere endringer (NOU 2008:9).

Domstolen i Norge har ingen særdomstol for barnefordelingssaker hvor barn har vært utsatt for familievold. Det er heller ingen dommere som har familievoldssaker som spesialfelt innen domstolen (Barnefordelingssaker- avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted,

NOU 1998:17). I tillegg til den ordinære domstolen er KOF et alternativ i barnefordelingssaker. KOF er et alternativ til domsstolens hovedforhandlinger og prøver å løse barnefordelingssaker gjennom en forhandlingsbasert prosess i et samarbeid mellom foreldre, deres advokater, den sakkyndige og dommeren. Det tilstrebes å skape en ramme som begrenser muligheten for foreldrene til å anklage og bebreide hverandre. Intensjonen med dette alternativet er å dempe konflikter ved å rette blikket fremover og mot barnet (Rønbeck, 2006).

Denne studien vil belyse det rettslige perspektivet på prinsippet om "barns beste" og se dette i sammenheng med den forskningen som belyser skader barn som blir eksponert for familievold, kan få. Dilemmaet mellom det juridiske og psykologiske vil bli trukket frem.

Målsetting og problemformulering

Målsettingen med prosjektet er å gi kunnskap og forståelse om barns rettsikkerhet i familievoldssaker. Hvordan greier rettsapparatet å ivareta rettssikkerheten til barna (Lov om barn og foreldre § 48 "Til barns beste")²? På hvilken måte henter rettsystemet kompetanse for å ivareta barns rettssikkerhet i familievoldssaker? For å oppnå denne målsettingen ble en gruppe dommere intervjuet.

Følgende forskningsspørsmål ble satt opp:

- Hvordan definerer dommere § 48 i Lov om barn og foreldre "Det beste for barnet" i familievoldssaker?
- I saker hvor samværsnekt er tema, kan begrepene boikott eller beskyttelse bli brukt som forklaring på samværsnekt. Hvordan kan begrepsbruk påvirke vurderingen av prinsippet "til barns beste"? Hvis samværsnekt blir sett på som boikott av barnets rett

² Appendiks 1.2

til samvær, kan dette da føre til ulike straffereaksjoner mot den forelderen som nekter samværet?

- Hva vektlegger dommere i utformingen av mandatet til sakkyndig i barnefordelingssaker hvor vold implisitt eller eksplisitt er nevnt? I standardmandatet til sakkyndig står det ikke eksplisitt at det skal utredes hvorvidt det har forekommet ulike former for vold og overgrep i familien. Kan dette føre til at sakkyndig unngår å utrede spørsmålet om vold og overgrep når de bruker standardformularet?

METODISKE PERSPEKTIVER

Vitenskapsteoretisk ståsted

Denne studien tar utgangspunkt i både et fenomenologisk og sosialkonstruktivistisk perspektiv.

”Forskerens vitenskapsteoretiske forankring har betydning for hvilken informasjon som søkes og som danner utgangspunkt for den forståelsen forskeren utvikler” (Thagaard, 2003 s.33).

Det er viktig at opplevelsen av volden et menneske blir utsatt for, er det som blir lagt til grunn for hvordan volden blir forstått. Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av en dypere mening i enkeltpersoners erfaringer (Thagaard, 2003). Ordet fenomenologi kommer fra det greske ordet phainomenon som betyr ”det som viser seg”, altså det som blir synlig for vår forståelse (Granskær & Høglund-Nielsen 2007). Fenomenologien bygger på en antakelse av at realiteten er slik mennesket oppfatter den. I den hermeneutiske fenomenologien er forskerens forforståelse en forutsetning for å kunne se og utvikle ny kunnskap og forståelse. Det hermeneutiske handler om hvordan mennesker tolker og forstår verden. Det handler ikke om å forstå sannheter gjennom et årsaks-virkningsforhold, men gjennom å forstå det i sammenheng med relasjonen mellom mennesker. Følelsesmessige reaksjoner, måter å tenke på og motivene for handling, er det som skaper mening til å forstå verden.

Begrepet forforståelse, som også kan betegnes som fordom, kan forklares ut i fra at vi mennesker alltid er påvirket av tidligere erfaringer. Våre tidligere erfaringer vil alltid være en del av forskningen, selv om forskere anstrenger seg for å være objektive. Våre subjektive perspektiver utgjør forforståelsen. Et forskningsresultat må alltid reflekteres tilbake til hva det er i egen bakgrunn som har styrt forskningsresultatet (Granskær & Høglund-Nielsen 2007). Den hermeneutiske fenomenologien som noen ganger også blir kalt den tolkende, er foretrukket av filosofer som Heidegger (1889-1976) og Gadamer (1900-2002). Granskær &

Høglund-Nielsen (2007) viser til at de subjektive perspektivene er en forutsetning for å kunne se eller oppdage, men forforståelsen kan også bli et hinder for å se noe nytt. Dette kan forstås som at det vi ser setter vi inn i en kontekst av tidligere erfaringer for å forstå eller skape en mening til det vi ser, gjennom tidligere erfaringer. Men vi må ikke bli så opptatt av, eller blendet av, egen erfaring og forforståelse at vi ikke oppdager nye perspektiver eller nye dimensjoner av et fenomen.

Ved hjelp av sosialkonstruksjonismen kan en finne mønstre i språket som innenfor rettsapparatet prøver å skape mening til begrepet ”barns beste”. Språket konstruerer mening til det vi snakker om. Ordets betydning avhenger i høy grad av den setningen den inngår i, det vil si at vi alltid må se ting i den sammenhengen det blir sagt (Gergen, 2005). Meningsdannelsene må sees i sammenheng med den konteksten den konstrueres i. Kontekst er den sammenhengen hvor vi må se uttrykk, adferd, hendelser eller et budskap forekomme. Hvis vi tar mening ut av konteksten det er sagt i, kan mening med det som ble sagt få en helt annen betydning enn den som var ment. Kontekst er et fundament i kommunikasjonsteorien (Ølgaard, 1986).

I denne oppgaven har jeg lagt vekt på et fenomenologisk perspektiv fordi vold ikke kan forstås kun ut fra en språklig diskurs. Når domstolen skal ta stilling til barnets beste må volden settes i sammenheng med hvordan barnet opplever volden og hvilket skadeomfang volden kan påføre barn (Smith, 2002). I barnefordelingsaker kan ikke domstolen forholde seg til volden som et fenomen som skjer mellom to likeverdige voksne. Vold må sees i sammenheng med ulike relasjonelle posisjoner. Det betyr at når det utøves vold inntar den ene forelderen en posisjon som kan skape frykt hos de andre i familien. Frykt kan skape en følelse av avmakt, som igjen kan føre til at foreldre kan gå med på avtaler om barn som ikke er til barnets beste.

Det sosialkonstruktivistiske perspektivet står sentralt fordi språket definerer hvordan vi snakker om og forholder oss til et fenomen. Når domstolen skal ta stilling til hva som er til barnets beste blir det viktig å se på hvilke språklige føringer dommere legger til grunn for sin forståelse. Jeg ønsker å vise på hvilken måte dommerne bruker språket og sin forforståelse til

å skape mening om begrepet ”barns beste” i familievoldssaker. I den forbindelse vil det være relevant å anvende diskurspsykologisk analyse.

Kvalitativ studie: Diskurspsykologisk analyse

Kvalitativ forskning er interessert i de enkeltes meninger og går i dybden på et problemområde (Kvale, 1997; Thagaard, 2003). Den kvalitative forskningen tar tak i informantens perspektiv og arbeider med analyse av tekster. En viktig målsetting for kvalitative studier er i følge Thagaard (2003) å oppnå forståelse av sosiale fenomener. Ryen hevder at med kvalitative data kan en se hvilke hendelser som fører til hvilke resultater og utlede viktige forklaringer (Ryen, 2003).

Fordi jeg med denne studien ønsker å vise hvordan ulike dommere gjennom diskusjon utvikler mening til begrepet ”barns beste”, ble et kvalitativt forskningsintervju valgt som ramme for datainnsamlingen. Forskningsintervjuer har som et av sine mål å innhente kvalitativ kunnskap. Med det menes å innhente kunnskap formidlet gjennom et lett forståelig språk som beskriver spesielle situasjoner og hendelsesforløp (Kvale, 2001). Denne studien vektlegger det som ikke er opplagt, det som det ikke er skrevet om. Den vektlegger hvordan språket danner mening og hvordan mening skaper forståelse om et fenomen. I følge Kvale (2001) er utviklingen av intervjuet som forskningsmetode et forsøk på å fornye, utvide og berike samfunnsvitenskapens oppfatninger om kunnskap og forskning.

Informanter

I utvelgelsen av informanter ble det foretatt et strategisk utvalg (Thagaard, 2003). Det betyr at informantene må ha egenskaper og kvalifikasjoner som står i forhold til problemstillingen som skal diskuteres. I denne sammenhengen ble yrke satt som kvalifikasjonskrav. Jeg spurte to personer om å være rekrutteringskanaler. Å bruke rekrutteringskanaler innebærer at forskeren kontakter en eller noen personer som har de egenskaper eller kvalifikasjoner en ønsker skal være med i utvalget (Thagaard, 2003). De forespurte personene tok kontakt med andre personer med de nevnte kvalifikasjoner.

Et av problemene med denne strategien var at rekrutteringen skjedde innen samme nettverk. Det hadde vært ønskelig å rekruttere informanter fra flere nettverk, men rammene for prosjektet gjorde det hensiktsmessig både praktisk og faglig å velge informanter til én fokusgruppe. Prosjektet endte opp med en fokusgruppe bestående av seks informanter. Flere informanter gir ofte et bredere materiale som grunnlag for analyse, men i følge Jørgensen og Phillips (1999) kan flere intervjuer noen ganger lage mer arbeid uten å berike analysen, dette avhenger av problemstillingen.

I denne studien med prosjektets tidsbegrensninger og den valgte problemstilling, ble det vurdert at ett fokusgruppeintervju var tilstrekkelig materiale for analysen.

Studien legger vekt på en profesjonsdebatt og ikke en kjønnsdebatt. Om refleksjoner kan vise seg å være kjønnsrelatert, blir ikke det vektlagt i dette prosjektet. Det ble heller ikke vektlagt at informanter hadde barnefordelingssaker som særinteresse, fordi det i familivoldssaker ikke stilles krav til spesialkompetanse utover det å være dommer (NOU: 1998: 17, kapittel 10, Barnefordelingssaker - avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted).

Fokusgruppe

Fokusgruppe er en spesiell metode for kvalitativt intervju. Fokusgruppeintervju egner seg spesielt for å analysere hvordan sosiale prosesser fører til bestemte innholdsmessige fortolkninger (Halkier, 2005; Wibeck, 2000). Medlemmenes posisjon i gruppen bidrar til å utvikle ulike diskusjonsmønstre. Dette fører til at ulike grupper fra for eksempel samme yrkesgruppe, kan komme frem til ulike tolkninger om det samme fenomenet. Fokusgrupper produserer kunnskap om et bestemt fenomen gjennom å belyse en gruppes fortolkninger, praksis og normer. Fokusgruppe er en gruppe mennesker som samles for å utforske et tema. Et tema som forskeren søker å få kunnskap om og som er ukjent for forskeren (Halkier, 2005). Dette innebærer at informanter svarer på spørsmål og diskuterer problemstillinger.

Fokusgruppeintervjuet er opptatt av å fokusere på dialogene mellom medlemmene mer enn å stille spørsmål til den enkelte deltaker. Dette for å få frem en refleksjon om et tema som det er

viktig å få belyst, mer enn å få frem den enkeltes oppfatning (Halkier, 2005). Kontakten med informantene og det å skape trygghet i intervjusituasjonen er i følge Fog (2004) avgjørende i forhold til den kunnskapen som produseres. Det at informanter opplever en situasjon hvor de føler en trygghet til å snakke, gir et godt grunnlag for at det kan oppleves lettere å ta ordet i gruppen. Det kan føre til at flere ulike synspunkter kommer frem i gruppen.

Semistrukturert intervjuguide er godt egnet som intervjuredskap i en fokusgruppe. Den har få spørsmål, noe som gir mulighet for deltakeren å bruke tid til refleksjon (Thagaard, 2003).

Intervjuguide

Jeg utførte et semistrukturert intervju (Appendiks 2). Det betyr at intervjumalen har en struktur som er retningsgivende for problemstillingen. Et semistrukturert intervju innebærer at hovedspørsmålene er satt opp på forhånd uten å fastlegge spørsmålformuleringen i detalj. Intervjuet blir betegnet som konversasjon med hensikt (Ryen, 2002). Et sentralt tema i guiden var de forhold som knytter seg til kunnskap informantene hadde om tematikken ”barn som blir eksponert for familievold”. Det semistrukturerte intervjuet ga deltakerne rom for å diskutere problemområder som var knyttet til den overordnede problemstillingen. I forkant av intervjuene ble det gjennomført et prøveintervju. Testen ble viktig for å prøve intervjuguiden ut i praksis. En psykolog med et godt innblikk i rettspraksis ble intervjuet. Det ble en nyttig erfaring i forhold til hvilke spørsmål som kunne sette informantene i en forsvarsposisjon eller lukke samtalen, og hvilke spørsmål som åpnet for refleksjon.

Prosedyrer/gjennomgåelse av datainnsamling

Da rekrutteringen av informanter var ferdig, fikk hver enkelt deltaker tilsendt en lagmannsrettsdom (Appendiks 4) som var hentet fra en annen domstol i landet. Dette for å sikre at ingen hadde vært involvert i domsbeslutningen. Dommen som ble valgt beskrev flere av de sentrale problemstillingene som det var ønsket å få belyst i gruppa. Dommen ble også et utgangspunkt for diskusjonen i gruppa. Bakgrunnen for å velge denne dommen var at den er konkret og viser tydelige dilemmaer som dommere kan stå overfor i barnefordelingssaker der vold er en del av problematikken. Det å ta en avsagt og rettskraftig dom som utgangspunkt for intervjuet ga en mulighet for å gjøre intervjuet spennende og reflektert.

Informantene fikk intervju spørsmålene noen dager før intervjuet for å forberede seg. På den måten fikk deltakerne mulighet til å tenke igjennom sine synspunkter og gjøre egne refleksjoner før møtet. Spørsmålene var omfattende og intervjuet hadde en tidsavgrensning. De ble bedt om ikke å diskutere dommen og spørsmålene før møtet. Dette for å unngå at de kunne komme frem til enighet om enkelte synspunkt i forkant av fokusgruppeintervjuet. Det var omfattende spørsmål som krevde refleksjon, og et viktig poeng med fokusgruppeintervjuet er å høre hvordan informantene tenker og kommer frem til mening. Når tiden er begrenset gir det mulighet for en større effektivitet i gruppen ved at informantene er forberedt på hva de skal diskutere. I dette prosjektet var det ikke viktig med spontan og overraskende informasjon, men tanker og refleksjoner rundt et tema.

Etter å ha funnet et tidspunkt på kveldstid som passet alle informantene, ble intervjuet gjennomført på deres arbeidsplass. Intervjuets varighet var satt til 2 timer. Etter bearbeidelse av intervjuene fikk informantene i et nytt møte mulighet til å kommentere egne uttalelser og mine tolkninger av disse. Selve fokusgruppeintervjuet ble med tillatelse fra informantene tatt opp på video. Det ble informert om at opptaket skulle brukes til å skille deltakerne fra hverandre og at det kun var det som ble sagt som skulle brukes som materiale til prosjektet. Oppstarten av intervjuet ble gjort slik at hver enkelt deltaker etter tur fikk si noe om sin reaksjon eller oppfattelse av dommen de hadde fått utdelt. Sekvensielt fremlegg, det vil si der deltakere snakker etter tur, skaper en struktur som gjør at hver enkelt deltaker får snakke ferdig uten avbrytelser fra andre deltakere. En annen effekt av sekvensiell struktur er at hver enkelt deltaker kommer til orde. Det er viktig at den enkeltes refleksjon kommer frem i gruppa fordi det utvider diskusjonen og nye synspunkt kan bli fremmet. For det første gir deltakere hverandre rom til å fullføre en tankerekke uten avbrytelse. For det andre, ved at hver enkelt har snakket i gruppen, bidrar dette ofte til at det blir enklere å ta ordet igjen senere i diskusjonen. Etter første spørsmålsrunde sto deltakerne fritt til å ta ordet under resten av intervjuet. Det ble viktig å stille spørsmål på en måte som ga informantene mulighet til å reflektere over de temaene de ble spurt om, gi en mulighet for at de kunne gi fylldige svar (Thaagard, 2003). God forberedelse er viktig for at intervjuet og resultatet skal bli godt (Kvale, 2001).

Min bakgrunn som terapeut ble en fordel i forhold til forståelsen av den interaksjonen som skjer mellom mennesker når de samtaler i en gruppe. Det at spørsmålene ble stilt muntlig i tillegg til at informantene skriftlig hadde fått utlevert dem i forkant, var viktig for å få deltakerne komfortable i intervjusituasjonen. Når deltakerne tidlig i intervjuet ble fortrolig med situasjonen, bidro dette til at diskusjonen informantene imellom gikk lett. Det å skape en avslappet atmosfære er viktig for å opprettholde en god relasjon til informantene. Jeg valgte i liten grad å avbryte underveis i diskusjonen fordi det var ønskelig å høre hvordan de selv skapte diskurser gjennom diskusjonen i gruppa. Erfaringene fra fokusintervjuet var at de var aktive informanter og at diskusjonene gikk lett. Deltakerne ga umiddelbart tilbakemelding etter intervjuet at de selv var overrasket over hvor lite de hadde avbrutt hverandre og at det hadde vært spennende å ha mulighet til å diskutere så sentrale problemstillinger med hverandre.

Om transkriberingen

Intervjuet i sin helhet ble transkribert ordrett. Tonefall, pauser og lignende ble tatt med fordi det ofte har en betydning for hvordan teksten skal forstås.

For at leseren skal få et mest mulig troverdig bilde av informantenes drøftinger, blir hele tekstutdrag fra intervjuet presentert i analysen. I følge Kvale (2001) skal transkribering som brukes til psykologiske analyser utføres nøye og i ordrett form. Pauser, gjentakelser og lignende kan være viktig tolkningsmateriale. Transkribering innebærer en oversetting fra muntlig til skriftlig språk. Dette gjør det ikke mulig å få til en gjengivelse av hvordan relasjonen mellom deltakere kan påvirke utsagn. Når intervjuer transkriberes fra muntlig til skriftlig form blir intervjuet strukturert og bedre egnet for analyse (Kvale, 2001).

Intervjuet ble filmet for at informantene ikke skulle bli forvekslet. Transkriberingen er skrevet på bokmål. På den måten anonymiseres informanten ytterligere. Det som er understreket i teksten er sitatet jeg har satt inn i en av nøkkelkategoriene til analysen. I de eksemplene hvor kun bruddstykker av tekst blir presentert, er fullstendig tekst knyttet til den enkeltes uttalelse gjengitt tidligere i teksten. Utelatelse av tekst blir markert med (...) før og etter utsagnet. Trykk på enkelte uttalelser markeres med tykkere bokstaver. Identifiserbare opplysninger som

er tatt ut av teksten markeres som (---). Prikker inn i selve teksten viser kort pause. Der informanten ikke fullfører ord i slutten av en presentert tekst, markeres dette med en kort strek (-).

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i fremstillingen av Edleys metodiske tilnærming til diskursanalyse (Wetherell, Taylor & Yates, 2001).

Diskursanalyse

“What is discourse? The simplest answer is to say that the study of discourse is the study of language in use“ (Wetherell et al., s. 3, 2001).

Diskurs kan forstås som en studie av hvordan mennesker skaper mening og identitet. Diskursanalyse er også en teori om språk og kommunikasjon (Wetherell et al. 2001).

Diskurs er en subjektiv opplevelse av verden. Fordi det er en opplevelse knyttet til det enkelte individ, kan den forstås på ulike måter. Opplevelsen av et fenomen forstås alltid ut i fra den konteksten det oppleves i. Flere opplevelser eller diskurser gir flere måter å forstå verden på. Ulike måter å samtale eller beskrive et fenomen på skaper flere diskurser. Alternative diskurser gir alternative forståelsesmåter, dette beskrives av Sundet som supplerende diskurser til et fenomen. En annen diskurs er den dominerende diskurs. En dominerende diskurs er den som blir beskrevet som den førende for hvordan en definerer et fenomen (Forelesning av R. Sundet, Diakonhjemmet 25.03.2010). Den franske filosofen Michel Foucault (1926-1984) viser hvordan språket i en sammenveving av makt og kunnskap utvikler diskurser (Foucault, 1970). Alle snakker og handler innenfor diskurser, som er en form for regler om hva vi kan snakke om, når, hvor og til hvem (Phillips og Jørgensen, 2006). All muntlig og skriftlig kommunikasjon består av diskurser, men den varierer avhengig av hvilken tilnærming til diskursanalyse en snakker om.

”Diskursanalyse kan defineres som studier av de premissene eller reglene som styrer hvordan personene uttrykker seg gjennom de temaene samtalen dreier seg om. Diskursanalyse bidrar til å tydeliggjøre at det er personens oppfatning av sosiale fenomener som representeres i en samtale” (Thaagard s. 111, 2003).

Diskursanalysen er generelt en del av den sosialkonstruktivistiske forskning om å forstå hvordan mennesker konstruerer og skaper mening om virkeligheten (Langdridge, 2006). Diskursiv sosialpsykologi er en sammensetning av ideer fra diskursiv analyse om sentrale emner innen sosialpsykologien. I denne studien har jeg tatt utgangspunkt i diskurspsykologi som metodisk tilnærming til diskursanalysen (Antaki et al., 2003; Wetherell, Taylor og Yates, 2001; Phillips og Jørgensen, 2006). Med fenomenologien og sosialkonstruksjonismen som vitenskaplig ståsted, ble diskurspsykologi valgt som et analytisk grep i denne studien.

Edleys (Wetherell et al., 2001) tre nøkkelkategorier; tolkende repertoarer, ideologiske dilemmaer og subjektposisjoner, vil i denne studien bli brukt som forståelsesnøkler for å få frem diskursene.

Tolkende repertoarer inkluderer hvordan vi bruker språket i samtalen både med metaforer og billedbruk. Edley beskriver at tolkende repertoarer ikke reduserer diskursen kun til en språklig konstruksjon, men inkluderer fenomenet og opplevelsen av fenomenet. Dette betyr for eksempel at vold ikke kan defineres kun ut fra hvordan vi bruker retorikken for å definere diskursen, men opplevelsesaspektet av volden må også inkluderes. Det tolkende repertoaret inkluderer i tillegg hvilke antakelser vi gjør om det som skjer. Disse antakelsene er nært knyttet til det som betegnes som common sense. Det som vi tar eller forstår som gitt. Den allment fornuftige tolkningen som vi bruker i samtalen for å begrunne et fenomen. Det er utsagn som hjelper oss til å forstå den sosial oppfatningen av et fenomen innefor en gitt kontekst. Det blir gjort rede for hver enkelt tolkningskategori teksten settes inn i, og vist til eksempler for hver enkelt kategori for å belyse prosessen i analysen. Dette blir det vist eksempler på i teksten nedenfor.

Eksempel 1:

(...) ”dem har nå tross alt de foreldrene de har, og da må jo også far... litt hensyn til barna sine...”(...)

Dette utsagnet kan settes inn i en forståelse av at barn er født inn i en familie og altså ikke selv velger sine foreldre. Det innebærer at foreldre må ta hensyn til at barna ikke har noen mulighet for å velge seg bort fra den situasjonen de befinner seg i. Det er foreldrene som har valgt barnet.

Når det gjelder ideologiske dilemmaer viser Edley (2001) til Billig et. al (1988). Billig skiller mellom levd ideologi og intellektuell ideologi. Levd ideologi viser til ulikheten mellom hva vi har lært og forståelsen av kulturen. Den levde ideologien prøver å beskrive sosiale mønstre og hvordan vi tenker i hverdagen. Den intellektuelle ideologien er det politiske, religiøse system eller den filosofiske tenkningen som i stor grad er et produkt av intellektuelle eller profesjonelle tenkere. I denne sammenheng er det den levde ideologien som er interessant. Hvordan vi har levd skaper mening til fenomener og hendelser. Vi relaterer kunnskap til opplevelsene vi har erfart i egne liv - ”every day sense meaning” (Wetherell et al., 2001a). Levd ideologi består av verdier, praksis og egen forståelse i en gitt kultur eller kontekst. Ideologiske dilemmaer beskrives som kontradiksjoner eller motsetninger. Det å være fleksibel i forhold til ting som virker motsetningsfullt, er viktig for å kunne se verden fra ulike synsvinkler. Flexibilitet gir handlingsalternativer. Hvis vi kan se eller oppleve et fenomen fra ulike sider, gir det en fleksibilitet til å finne ulike måter å handle på når vi står overfor ideologiske dilemmaer. Tolkende repertoarer og ideologiske dilemmaer er overlappende i forhold til hverandre. Tolkende repertoarer viser en måte å snakke om hendelser og et fenomen på, mens ideologiske dilemmaer gir oss på en måte en oppskrift på verden. Edley (2001) beskriver at sosiale objekter er konstruert retorisk. Det betyr at måten vi snakker om et objekt eller fenomen på utvikler seg gjennom de argumenter som vi anvender i en diskusjon. Dette illustreres i eksempel 2.

Eksempel 2:

”(...)hvor det riktignok kom opp etter mandatet var utformet, så kom det opp relativt alvorlige anklager om vold i mot far og da ringte jeg, eller sendte en e-post til sakkyndige og fortalte og sa at dette er det viktig at du følger opp videre. Dette må undersøkes, her må du sette inn ressursene..(...)”.

”Jeg er litt skeptisk til å gjøre sakkyndig til en type etterforsker å finne ut om det finnes vold eller ikke. Og i hvert fall er jeg skeptisk til å gjøre det som en del av mandatet(...), Gjør du dette til en del av mandatet så spisser du i hvert fall saken veldig det bør du kanskje gjøre noen ganger, (...)”.

”(...) sakkyndig ikke skal gjøres til en type etterforsker som skal finne ut om det har skjedd vold eller ikke. Det synes jeg ikke er sakkyndiges jobb... og hvis det ligger litt under påstander om vold synes jeg det er vanskelig å ta det inn i et mandat(...), (...)kan det være ganske opplagt at vi trenger å få det belyst, også så da kan det kanskje være greit å ta det inn i mandatet,(...)”.

”(...) for jeg tenker om det har vært vold eller ikke, må det være normal bevisførsel på, så får den sakkyndige vurdere hvordan er helsesituasjonen til barna (...)”.

Dette viser hvordan dommere gjennom sin forståelse og argumentasjon, prøver å komme frem til hva som ligger i diskursen ”mandat”. Gjennom argumentasjon viser dommerne til de etiske dilemma som kan bli en utfordring for å komme frem til en felles forståelse. Dette kan vise at supplerende diskurser blir viktig når et fenomen forstått innenfor en kontekst skal overføres i en annen kontekst.

Subjektposisjon kan forklares som egen identitet til objekter. Med det menes hvilken personlig erfaring en har i forhold til emnet som diskuteres. Dette innebærer også hvordan vi

kan argumentere med det selvopplevde. Subjektposisjonen blir avslørt gjennom språket når vi konverserer. Temaet er hvor i diskusjonen en plasserer seg selv. Hvordan vi bruker oss selv eller jeg'et i argumentasjonen, er svært sentralt i diskursiv psykologi.

Eksempel 3:

”(...) den maktesløsheten en del fedre sitter med kan jeg identifisere meg mye med... (...)”

Eksempel 3 viser en subjektposisjon der maktesløshet defineres ut fra egen opplevelse. Ved å sette egen forforståelse og selv i sentrum blir egen erfaring grunnlaget for argumentasjonen.

Gjennomføring av analysen

Utgangspunktet for analysen har vært de data som fremkom gjennom transkribering av intervjuene. Formuleringen av spørsmål i intervjuet er knyttet til informantenes juridiske kompetanse, men samtidig til en vurdering av barneperspektivet knyttet til de juridiske spørsmålene. Hvert enkelt spørsmål fra intervjuguiden og utsagn knyttet til det enkelte spørsmål, ble systematisert innenfor Edleys tolkningskategorier.

For å illustrere dette vises et lite utdrag fra to av spørsmålene i intervjuguiden i eksemplet nedenfor.

Refleksjoner rundt en dom i en familiesak

Tolkende repertoarer: Her konstateres noe en oppfatter som en allmenn mening.

”(...)Endringer i rettspraksis som konflikt og forsoning sikrer barna mer tilsyn(...)”.

Etiske dilemma: Flere faktorer må vurderes før det tas en avgjørelse

”(...)Boikott av fars samværsrett kan bli diskvalifiserende moment for mor når daglig omsorg vurderes(...)”.

Boikott eller beskyttelse

Tolkende repertoar: En beslutning tatt av domstolen.

”(...)beskyttelse er legitim samværsnekt(...)”.

Etisk dilemmaer: En tydelig føring kan få konsekvenser for noe annet vi ikke ønsker.

”(...)Begrepene må ikke bli førende for diskusjonen(...)”.

Subjektposisjon: Det viser her at egen forforståelse blir sentral for hvordan vi tenker.

”(...)Jeg har tenkt vi alltid må være varsomme når vi utformer domspremissene(...)”

Diskusjonen i gruppen førte til at ikke alle tre av Edelys (2001) nøkkelkategorier ble brukt som argumentasjon under hvert enkelt spørsmål. I det første spørsmålet der dommerne skulle reflektere rundt en dom, valgte ingen av dommerne å innta en subjektposisjon i sin argumentasjon.

I analysen blir det i noen sekvenser valgt å trekke ut flere utsagn etter hverandre for å vise diskusjonen i gruppa. Det blir gjort for å belyse hvordan dommerne diskuterer seg frem til ulike diskurser. Diskursene kommer frem gjennom diskusjonene. For å tydeliggjøre utviklingen i diskusjonen, ble hvert enkelt utsagn systematisert kronologisk etter hverandre innenfor den enkelte kategori.

De ideologiske dilemmaene informantene sto overfor viste seg tidlig å bli sentrale i diskusjonen. Dette gjenspeiles av den pågående samfunnsdebatten om hvilken posisjon

foreldre har i forhold til sine barn. Innledningsvis ble det vist til ulike studier knyttet til sentrale spørsmål i denne samfunnsdebatten. Etske dilemmaer vil bli drøftet ytterligere under analysen.

Forskningsetiske hensyn

Det har vært viktig å foreta etiske betraktninger i de ulike stadiene i forskningsprosessen. Det er lite utdypet i lovverket hva som skal vektlegges når det gjelder barns beste i en familiesituasjon. Dermed kan ulike holdninger og føringer blant dommere prege domsavgjørelser. Det gjør at fremstillingen av hvordan teksten blir tolket, krever en mulighet for kommentarer fra dommerne i etterkant av analysen. Da jeg gjennomførte analysearbeidet var det viktig å være klar over at det er den som analyserer som konstruerer meninger. I følge Billig (1991) kan ikke analytikerens stå tilbake for argumentasjonen. Analytikerens bevegelser vil være med i argumentasjonen. I denne studien er dette et spesielt viktig perspektiv, fordi jeg har erfaring med de utfordringer samfunnet står overfor i den debatten denne studien belyser. I tidligere yrkesfaglig sammenheng har jeg arbeidet med familievold og har hatt kontakt med dommere. I forkant av utforming av intervjuguide ble verdspørsmål knyttet til mitt subjektive ståsted drøftet med mer erfarne deltakere i forskningsmiljøet (Kvale, 2001).

Mine erfaringer bidrar til at jeg er i stand til å samtale lett om et sammensatt og komplisert tema. I intervjuet hjalp både tidligere kontakt med dommere og en god kjennskap til tema meg å finne en balanse mellom avstand og nærhet med informantene.

I forkant av prosjektet sørget jeg for å få prosjektet formelt godkjent. Prosjektplanen ble sendt til Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste (NSD). Datatilsynet godkjente gjennomføringen av studien. På bakgrunn av at informantene er offentlige personer som sitter i en posisjon hvor de utøver makt og som medfører høy grad av kompetanse, var det ikke nødvendig å søke om godkjenning til De regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

Informert samtykke

I forkant av undersøkelsen ble informantene informert om undersøkelsens overordnede formål. De fikk informasjon om hovedtrekkene i prosjektplanen og intervjuguiden i forkant av intervjuet. Dette for å ha størst mulig åpenhet i forhold til hvilken studie informantene deltar i. Informantene har undertegnet et skriftlig samtykke til deltakelse i studien og blitt informert om at den enkelte har rett til å trekke seg fra studien, samt å be om at innhentede data slettes uten at det innebærer noen konsekvenser for den enkelte deltaker (Appendiks 3).

Konfidensialitet

Konfidensialitet innebærer at informantene i undersøkelsen ikke skal kunne gjenkjennes. Dette innebærer at alle data i undersøkelsen ble forsvarlig anonymisert. I dette prosjektet er det blitt ivaretatt ved at det i rapporten ikke kommer frem hvilken domstol den enkelte informant kommer fra. Kjønn og alder er heller ikke nevnt. Alt datamateriale ble forsvarlig nedlåst og destruert ved prosjektslutt.

Troverdighet og generaliserbarhet

Vurderingen av studiens gyldighet og troverdighet bør i følge Kvale (2001) pågå gjennom hele forskningsprosessen. Det må foretas kontinuerlig kontroll av funnenes gyldighet og troverdighet. Leseren skal gis mulighet til å vurdere studiens troverdighet gjennom den redegjørelse som blir gjort for valg underveis, samt en synliggjøring av refleksjoner og innsamlet materiale.

Det er lagt vekt på å få størst mulig grad av gjennomsiktighet i forholdet mellom funn og tolkning. Hensikten med analysen er å belyse hvordan forståelsen av et fenomen utvikles gjennom den diskusjonen informantene førere med hverandre. Det er viktig å se funn fra analysen ut fra den konteksten informantene befant seg i da intervjuet ble gjennomført. Hvis informantene hadde vært i en annen kontekst kunne funnene blitt annerledes.

I denne studien er funnene hentet fra ett fokusgruppeintervju, noe som kan være mangelfullt i forhold til å gjøre funnene i denne studien mulig å generalisere. I den sammenheng ville nok

to fokusgruppeintervju styrket generaliserbarheten av studien. Kvale (2001) bruker begrepet *analytisk generalisering*. Med dette menes at vurderingen av generaliserbarhet er begrunnet i vurderingen av i hvilken grad funnene fra en studie kan brukes som en rettleiding for hva som kan skje i en annen situasjon. Men med det materialet denne studien viser til og den aktive samfunnsdebatten som foregår, kan resultatene i denne studien ha en nytteverdi for andre, for eksempel som støtte for domstolen. Om den ikke blir direkte rettleidende for domstolen så kan den bidra til å gi økt bevissthet om kompleksiteten domstolen står overfor i familievoldssaker.

ORGANISERING AV DATA OG EN BESKRIVELSE AV DEN ANALYTISKE PROSESSEN

I dette kapitlet presenteres og drøftes funn som er fremkommet gjennom teksten. Edleys (2001) tre tolkningskategorier, tolkende repertoarer, ideologiske dilemmaer og subjektposisjon, er lagt til grunn for å finne diskurser i teksten.

Tolkningskategoriene er redegjort for i metodekapitlet. I tekstanalysen så jeg etter utsagn som kan settes i sammenheng med informantenes grunnleggende konstrueringer av deres oppfatning av en sosial forståelse. Det vil si de tydelige diskurser som gir en felles forståelse, uten at de trenger ytterligere forklaringer. Det blir sett etter diskurser som viser dilemmaer som er knyttet til kunnskap som er erfart i eget liv. Eller diskurser som sier noe om hvor en plasserer seg selv inn i diskusjonen for å forklare eller argumentere for et utsagn.

I analysen er målet å vise hvordan dommerne beskriver og vurderer det de mener er viktig å få belyst i familievoldssaker. Det blir vist til argumentasjon og den forståelse dommere gir for å beskrive hva som er til barnets beste. Diskusjonen inneholder refleksjoner fra dommere om spørsmål som står sentralt i utformingen av innholdet i diskursen ”barn beste” (jfr. Barneloven).

Dommerne ble bedt om å reflektere i forhold til barnefordelingssaker der vold implisitt eller eksplisitt blir nevnt. Fordi barns beste ikke er tydelig definert, utreder dommere ulike spørsmål før de tar stilling til en vurdering om hva som er til det beste for barnet. I selve teksten er det ingen direkte omtale av hva som er til barnets beste. Dommerne vurderer barns beste indirekte gjennom det de sier.

Konflikt og forsoning

Informantene reflekterer rundt en avsagt dom. Denne dommen ble valgt fordi den reiser flere av problemstillingene informantene blir bedt om å diskutere i løpet av intervjuet. Ved at dette er en avsagt dom tar informantene et forbehold om de har riktig bilde av saken i forhold til den refleksjonen de gir.

*”ja..jeg må ta det som jeg tror alle dommere gjør, å ta det sedvanlige forbeholdet om at at når du ikke har vært i hovedforhandlinger og ikke har hørt at... Altså ikke har de opplysningene de dommerne har hatt da..så får vi kanskje ikke et riktig bilde av saken.. Nå vet jeg ikke om det har vært muntlige forhandlinger i denne saken, de har nå i hvert fall mer opplysninger enn det vi har hatt nå, men når det er sagt så var min umiddelbare refleksjon reaksjon at jeg synes det var en litt sånn hjerteskjærende dom... For å si det sånn, jeg reagerte på dommen på formuleringer ... kanskje ikke først og fremst litt sånn usikker på resultatet da, sluttingen ...men.. Men jeg reagerte veldig på dommen og jeg synes kanskje at de vitnet om dommere med liten innsikt i barns behov..å og liten forståelse for barn og så synes jeg at e..e. Tenkt her at her er man mer opptatt av foreldrene enn av barna ... Jeg har bare lyst å gi noen eksempler..e..e..Jeg reagerte på, det ene gikk på en formulering som sier at lagmannsretten: ”finner det meget uheldig at barna har vært avskåret for samvær med sin far” også viser han til to episoder der far opptrådte uheldig, og der synes jeg er en ordbruk som overhode ikke er beskrivende for hva det var som skjedd..æ..æ..o Da særlig den episoden i barnehagen og også denne med at han sprengte døra også ja..ja..Så ble det sånn at bakgrunnen for barnas problemer ble voksenkonflikten..e ...asså, det blir for lett vint, en må gå inn å se hva som gjør at disse barna får trøbbel ...Også reagerte jeg **fryktelig** på den setningen om at: ” lagmannsretten vil fremheve at boikott av fars samværsrett kan diskvalifiserende moment for mor når spørsmålet om daglig omsorg skal vurderes”. Assa.. noen ganger..e ...e det et argument e..e legalt.. Hva skal jeg si..noen ganger kan du bruke dette argumentet, men **absolutt ikke** i denne saken her kan du ikke det ...det er en trussel..Altså for meg er d en trussel som er helt utilbehørlig etter omstendighetene, for omstendighetene er at det har vært to alvorlige episoder, og at jeg ser det sånn at en mor e..e.. i det som det tilfelle her da..e..e..Vil.. etter omstendighetene faktisk kan ha en plikt til å beskytte barna sine gjennom å nekte samvær. Ja så..jeg..e..e..så så jeg på årstallet 1997 også tenkte jeg at..ja vi må ha kommet lengre..tenkte jeg..ja d var min umiddelbare...-”*

Dommerne starter med å knytte kommentarer til loven, som de mener er tydelig i en forelders rett til å beskytte sine barn mot overgrep. Utsagnene kategoriseres som tolkende repertoar da det dommerne drøfter tydelig oppfattes som en juridisk sammenheng. I den utgitte dommen blir det spesifisert at boikott av fars samværsrett kan virke diskvalifiserende for mor. I følge Barneloven har foreldre en plikt til å beskytte barna fra å bli utsatt for psykisk eller fysiske overgrep. Dommerne i fokusgruppen bekrefter at foreldre kan nekte den andre forelderen samvær hvis det er for å beskytte barn, selv om den utleverte dommen påpekte at det kunne være et diskvalifiserende moment for spørsmålet om den daglige omsorgen.

I innledningen viser jeg til forskning som beskriver tilknytningskader barn kan få som lever med vold i familien. Videre blir det vist til nasjonale og internasjonale studier som sier noe om at det er liten forskjell i avgjørelser om samvær med barn for par med eller uten partnervold. I Barnelovens kommentarutgave viser Backer (2008) til at de vanskeligste spørsmålene i barnefordelingssaker ikke er av juridisk karakter, men tilknytningsforhold og andre faktorer av psykologisk karakter. Med utgangspunkt i dette kan en anta at disse sakene stiller store krav til utredning av de faktiske forhold; en utredning om barna eller en av foreldrene er blitt eksponert for vold, og på hvilken måte barna i hver enkelt sak kan ha tatt skade av det de har opplevd.

Videre i refleksjonen bringer dommerne inn domstolens egnethet for å løse samværsaker hvor vold er inkludert. De reiser tvil om å skrive dom i disse sakene. Her utdyper de ikke hva de legger i begrepet egnethet. Videre drøfter de om disse sakene er egnet for KOF (Rønebeck, 2004), men det ble ingen diskusjon om fordeler eller ulemper med å bruke KOF-modellen i familievoldssaker.

”..ja ...assa den saken her.. det som slår meg er d å skrive dom i denne saken aldri vil bli noen god løsning, kunne hatt noen diskusjoner om at når det er vold i sakene..er dem da egnet for konflikt og forsoning..jeg synes denne illustrerer er i alle fall ikke egnet til å skrive dom i synes jeg..det får meg til med en gang å tro at det er et sånt element inni det ..så skal man da

på grunn av det si det at far overhode ikke skulle ha samvær..det blir jo på en måte feil det og ...så man er jo i et kjempe dilemma, så jeg tenker nå at dette er en case at rettsapparatet i 1997 ikke hadde et egnet behandlingssystem, ikke en egnet prosess for det ..og at dette er en sak som kunne vært egnet for mekling..og samme måte som (---) så reagerer jeg på språkbruken "lite heldig opptreden" så dette tror jeg nå domstolen vil vær flinkere til å si at dette er forkastelig ikke akseptabelt ...e..e så det tenker jeg gjør..samtidig må jeg si at jeg forstår slutningen.... så lenge på en måte det er samvær med tilsyn".

*"Det er en opptappingsperiode som ligger i det **her da!** Neida jeg er enig i det sånn at det er klart at det ideelle her er å få startet en KOF- prosess. Man har snakket om det og funnet ut hva som er bakgrunnen for de her to helt uakseptable hendelsene..e.e ...Den ene var det skikkelig vold i. Den mot henne i barnehagen der med kvelegrep og det er jo ganske forkastelig e..e..Også snakket om det...Også prøve å finne ut hvilken rolle har mor i dette og hvordan skal man sikre at far i en samværssituasjon ikke utøver vold..Er det ene..være sikker på at dette var en situasjonsbestemt og det andre sørge for etter hvert at barna får kontakt med faren for det må jo også være det beste for dem.."*

"..Og det blir veldig vanskelig..og det er klart vi har jo slike saker..og jeg er tilbake til dette å dømme folk til..vil jo aldri bli bra..Jeg har jo en sak hvor jeg avsatte en dom hvor mor påstod det var vold..Vanskelig å etterprøve..mot vold i samlivet..e ...e..fikk i gang en KOF-prosess fikk i gang samvær med opptapping som startet med samvær osv..ble ikke gjennomført så nå er det en ny sak..e ...e..så nå har vi denne runddansen i rettsapparatet ...det..veldig vanskelig.. det eneste vi dommere kan gjøre i slike saker er at hvis vi kommer frem til at det er så mye vold i slike saker at det ikke skal være samvær, da er vi egnet til å løse det, men vi greier ikke å løs å få det her..i de saker hvor det er potensial for foreldre og barn til å være sammen kan vi ikke dømme dem til å få d til og da ender jeg på at vi må satse enda mer på meglingsbordet".

Her bringer dommerne opp et etisk dilemma i forhold til hvordan de skal finne en rettferdig løsning i familievoldssaker. De reflekterer om familievoldssaker bør løses gjennom mekling og hvordan det er for dem å skrives dom i disse sakene.

Den forelagte dommen og diskusjonen mellom dommerne viser at det er komplisert å gå inn i familievoldssaker. I innledningen ble det redegjort for internasjonale studier der det reises kritikk mot mekling i overgrepssaker. I intervjuet berøres dilemmaer familievoldssaker gir for den norske domstol. Dommerne sier at de fleste barnefordelingssaker med høyt konfliktnivå kommer inn i KOF. Det ligger i tiden at KOF skal brukes i barnefordelingssaker. Det kan stilles spørsmål ved om dommerne reflekterer godt nok over egnethet for KOF når vold blir implisitt eller eksplisitt nevnt i barnefordelingssaker. Hvordan er det mulig for domstolen å vurdere likeverdigheten mellom to voksne i forkant av mekling, når det er utøvd vold overfor den ene part? Et spørsmål som må stilles er om det er mulig å gå inn til mekling som likeverdige foreldre når det er en maktubalanse. Med maktubalanse menes i denne sammenheng en frykt for vold (hvis ikke den ene parten får et forlik som den forventer). Hvis trussel om vold blir fremmet i forkant av meklingsmøtet eller man opplever frykt for represalier i etterkant, kan foreldrestøtten for barna bli fraværende (Dahl og Snersrud, 2007). Når foreldre ikke blir i stand til å ivareta det som er best for barna, har barna krav på egen verge jfr. Lov om vergemål for umyndige § 15³.

Dommere med fokus på konfliktløsning kan komme i skade for å prøve å likeverdiggjøre foreldre der det er en ubalanse i maktforholdet. Dommere som prøver å skape balanse når det har skjedd voldsutøvelse ønsker sannsynligvis å se ting fra flere sider samtidig. Problemet er at det da lett kan oppstå en utydelighet fordi volden blir forsvart og ansvaret for utøvelsen av vold blir plassert hos begge parter. Når det har skjedd familievold blir også barna, som er en tredjepart, utsatt. Når det prøves på å skape balanse i konflikten kommer den ofte på nytt i ubalanse.

Følgende utsagn kan være et uttrykk på å skape balanse.

”mmm..ja for å fått litt mer..og kanskje hatt en sakkyndig ...har og kanskje ha prøvd å få far til å ta litt mer barnas perspektiv, å prøvd å få han til å få litt mer innsikt i ..For han har vært

³ Appendiks 1.3

veldig opptatt av ..av..at han har vært avskåret fra barna i sitt eget perspektiv..og kanskje sett litt ...selv om mor er ganske umulig..At han at dem har nå tross alt de foreldrene de har. Og da må jo også far litt hensyn til barna sine og altså..men..så det synes jeg at ...og at den må nok..så ...og hvordan de havnet i psykiatrien vet ikke jeg men..Men det er klar at det er nok så barsk dette her".

I refleksjonen kommer dommerne tilbake til å nekte samvær, men ser det da i sammenheng med at en nekter barna samvær med en av foreldrene.

"men nå fikk jeg et visst behov for å balansere her..så..ja..Så tror jeg kanskje kjennelsen her er preget av at man ikke ønsker å belønne noen som en mener er galt i utgangspunktet..nemlig å nekte barna å se sin far da ... Det er jo helst det perspektivet vi vil anlegge, men fra fars perspektiv å nekte han samvær med sine barn..altsåMor kan lett ende seirende ut her hvis hun ikke har hatt noen gode grunner..Rett og slett dels ut av status Q, dels ut i fra at hun kan påvirke sine barn..e..Det har en vel vært skeptisk på, men d er klart en sitter med mange spørsmål her..Hvordan er denne faren som kan gå til angrep på en barnehageansatt i ..i husets fire vegger? ...Det sitter man og lurert litt på..men man har ikke fått..En har vel ikke en gang fått en beskyldning fra mor da..på at han har vært voldelig mot mor eller barna.."

Dette utsagnet settes i kategorien tolkende repertoar. Dommeren tar utgangspunkt i at det er en allmenn oppfatning at det er galt av en forelder å nekte barna å se den andre forelderen.

I Barneloven § 42 "Barnet sin rett til samvær"⁴, har foreldrene et gjensidig ansvar for at samværsretten skal oppfylles. Barnekonvensjonen⁵ art. 9 nr. 3 understreker barns behov for kontakt med begge foreldrene og kontinuitet i foreldrekontakten. I Barne- og likestillingsdepartementets informasjonshefte (2008) skrives det at når rettsapparatet i liten grad vurderer omsorgskompetanse til en utøver av vold, medfører det en risiko for at barn kan bli utsatt for nye voldsopplevelser etter rettsbehandlingen. Backer (2008) skriver at selv om

⁴ Appendiks 1.4

⁵ Appendiks 1.5

det er fare for fortsatt vold mot bostedsforelderen ved kontakt når samværsretten utøves, kan situasjonen være slik at det ikke er fare for vold eller andre overgrep mot barnet selv. Hensynet til å unngå vold mot bostedsforelderen er isolert sett ikke tilstrekkelig nok for å nekte samværsretten. Skjørten og Paul (2001) dokumenterer at ved høyt konfliktnivå mellom de voksne, så kan møte ved overlevering av barna ved samvær være en arena for mishandling og trakassering. Det ble dokumentert negative reaksjoner til barn ned i ettårsalderen som opplever en far som utsetter deres mor for vold (Jørgensen og Mathisen, 1998). Ut fra lovverket kan det virke som om retten skal legge til grunn at den voldelige forelderen etter samlivsbrudd får kompetanse til å styre sitt temperament når de har samvær med sine barn.

Dommerne diskuterer videre kompleksiteten og utfordringen for domstolen i familievoldsaker. De sier de ser det er lett å komme opp på et voksent nivå og at barneperspektivet står i fare for å forsvinne.

(...)..men jeg reagerte veldig på dommen og jeg synes kanskje at det vitnet om dommere med liten innsikt i barns behov..Å å liten forståelse for barn og så synes jeg at e..e.Tenkt her at her er man mer opptatt av foreldrene enn av barna(...).

”Ja..de har jo vært lagt inn i psykiatrien denne familien og vi vet jo det er to skada, traumatiserte barn..e ...og..vi vet at fagfolk forut for de episodene, slik jeg har sett det ga råd om samvær med far kun under tilsyn...Sånn jeg tolket vel heller.. du la vel den tolkningen inn i avgjørelsen sånn.. Vi vet jo ikke faktum ikke sant nei..men..men du trekker mer i retning av at her er det en vanskelig mor som nekter samvær, og da er det forståelig at.. assa..at da blir det menneskelig at faren blir desperat og utagerer, men selv om det ikke er akseptabelt..men..men... Det kan jo være at barna er så skadet på grunn av fars opptreden gjennom hele prosessen, så d er jo hvordan du valuerer faktum her blir jo ganske viktig da..men..Uansett så er d resultatet i dag da..eller var resultatet at to særdeles sårbare barn må behandles veldig forsiktig..En kan ikke bare trykke på de en far eller samvær med far uten at det er..ja..-”.

”Det er mye som er sagt nå. Jeg tenkte vel også sånn i første omgang, nærmest som en følelsemessig bekymring for disse barna, at det er en innmari trist sak så e det det som er sagt at vi vet for lite men ...men..Men det vi vet er at dette er barn som har det fryktelig vanskelig uansett hva årsak til det er..Og det det synes jeg på en måte ikke er kommet frem av det som er skrevet i dommen i hvert fall ...At det er noen bekymring for hvordan disse barna har det eller at det er vanskelig ...Men, men så har vi det konkrete på de to episodene..men det når det er sagt, så er det dette som er litt av dilemmaet vårt altså ...Fordi vi vet ikke, det er ikke sagt noe i dommen at far har vært voldelig i samlivet, mor har ikke kommet med noen anklager på at far er voldelig, men han viser jo at han er voldelig når han reagerer slik han gjør..men det men..Hva er dette her, er det mor som har satt foten ned, som har holdt de unna, og er det som gjør det vanskelig for ungene. Og det bruker sikkert fars advokat der eller er det noe med far. Jeg synes jo dilemmaet er veldig sånn kjent i forhold til...Kanskje ikke så ekstremt men veldig i mange av de sakene vi har og det er vanskelig å vite..For om det ikke er så ekstremt, så kan en tenke seg at hva gjør det med barna om de ikke får se faren og om de ikke får rette opp forholdet til far? Så jeg synes på et vis at..det er vanskelig..Det som gjør meg skeptisk litt i forhold til..i denne her vet vi mer om far enn vi vanligvis gjør..fordi han har vist ...ungene har vært tilstede når han har vært så voldsom som han har vært, og d er bekymringsfullt ...Også er det dette sakkyndig som han ikke vil samarbeide med og det gjør at klokkene begynner å ringe..”.

Utsagnene er kategorisert under etiske dilemma fordi dommerne reflekterer rundt et tema de undrer seg over eller ikke har noe klart svar på. Dommerne reiser spørsmål om hvordan barn kan oppleve det å ha lite eller ingen kontakt med sin far. Far blir trukket frem fordi det i dommen er far som har vært voldelig.

I vurderingen av barns beste blir ofte det ”biologiske prinsippet” sentralt, det vil si hensynet til å opprettholde bånd til biologiske foreldre. Lovgivningen er basert på grunnleggende antakelser om at kontakt med biologiske foreldre har stor betydning. Mye kontakt er bedre enn lite. Kontakt med begge foreldre bør derfor opprettholdes etter samlivsbrudd. Det biologiske prinsippet er tydelig i spørsmålene om foreldreansvar, omsorg, bosted og kontakt (NOU:2008:9). Skivenes (2003) skriver at god omsorg for barn dreier seg om god omsorg fra foreldre. I dette ligger det at familien er en viktig institusjon i samfunnet og at den bør ha et

sterkt vern. Barns interesser er tett knyttet til biologisk familie og barns selvstendige interesser kan derfor få et svakt vern. Egenverdien ved å vokse opp hos foreldrene blir sett på som så stor at det kompenserer for betydelige mangler i foreldrenes omsorg. Det biologiske prinsippet inneholder to ideer; ideen om at biologiske bånd i seg selv har betydning for barns utvikling og ideen om verdien av kontinuitet i tilknytningsbånd. Dette er prinsipielt to ulike ideer, men synes i stor grad å bli sett som én (NOU: 2005:9). Når de to ideene blir sett på som en, kan en komme i fare for å vektlegge at verdien i seg selv ved å vokse opp hos foreldrene blir sett på som så viktig, at det gjør opp for betydelige mangler i foreldrenes omsorg.

Når en av foreldrene utøver vold i barnets nærvær, får barn en forestilling om at den forelderen som utøver volden er forbundet med fare (Boberg et al., 2006). I studien legger dommerne vekt på at en må behandle sårbare barn veldig forsiktig og at en ikke pålegger dem en kontakt eller samvær med en forelder som kan utøve vold. Men de reiser problemstillingen uten å argumentere for hvordan domstolen kan løse dilemmaet.

Etiske dilemma som kom frem i refleksjonen var at dommerne kunne se fars behov for å være sammen med barna.

”(...)men du trekker mer i retning av at her er det en vanskelig mor som nekter samvær og da er det forståelig at.. assa..At da blir det menneskelig at faren blir desperat og utagerer, men selv om det ikke er akseptabelt(...)”.

Dommerne sier at det er urettferdig for far som ikke har sett barna på ett år og forklarer utageringen med det faktumet. En kan i denne sammenhengen stille spørsmålet om urettferdighet for den ene kan føre til rettferdighet for den andre. I barnefordelingsaker der barn har blitt eksponert for vold, skal vurderingen alltid settes i sammenheng med hva som er til det beste for barnet. Voldsutøvere kan forklare eget sinne og vold overfor barna ut fra barnas negative adferd. Den som utøver vold mangler ofte forståelse for eventuelle skader volden kan ha på barna. Dette kan vise seg når voldsutøver har vanskeligheter med å forstå når barn formidler uttrykk i forbindelse med frykt for sinne (Barne- og likestillingsdepartementets informasjonshefte, 2008).

I starten av den utleverte dommen blir hendelsesforløpet av volden beskrevet. I slutten av domspremissene blir ikke volden tatt spesielt hensyn til i utformingen av samværet, og det blir beskrevet en oppstart av samvær for barna med far. I gruppediskusjonen omtalte også dommerne voldsepisoden som en alvorlig hendelse og stiller seg spørrende til hvordan det som har blitt beskrevet av vold ikke settes i sammenheng med hvordan opplevelsene har virket på barna. De er bekymret for at barnets syn ikke kommer frem i dommen. De er også bekymret for at det som er ille er lett å avfeie. De mener at det er lett å glemme konsekvensene av vold.

”De hopper egentlig over de to episodene i vurderingen fordi de skriver dem ganske utførlig innledningsvis”.

”-også får du inntrykk av at det er veldig ille .. også avfeies det etterpå..”

”Ja for det tenker jeg egentlig ...Jeg tror det er så lett og undervurdere konsekvensene..ja mulig det er bare de to handlingene der. Også er det så lett å tro når en har det på papiret ...”han var jo så desperat å sånn..” Men jeg tror det stemples i barnesinnene for ever altså..for resten av livet. For meg så er det så alvorlige handlinger em..ja ..som ..absolutt ikke er lite heldig de er så mye mer enn det..”

Disse utsagnene ble kategorisert under tolkende repertoarer. Utsagnene beskriver en mening på bakgrunn av dommeres kunnskap om at vold kan være skadelig for barn.

I refleksjonen viser ulike dommere til ulik fokus etter å ha lest dommen. De beveger seg fra vurdering av konsekvenser voldshandlinger kan ha for barn, over til at i denne dommen kan kanskje offeret for volden også ansvarliggjøres. Voldshandlingen blir sett i sammenheng med en forståelse av at far kan bli desperat og stiller spørsmål ved rettferdighet for sin egen del når han ikke har sett barna på ett år. En kan tolke dommerne dit hen at de setter spørsmålstegn

ved offerets medansvar for at volden skjedde. Dommerne stilte også spørsmålet om på hvilken måte det kan sikres at far under samvær ikke utøver vold.

”Altså ...hvorfor vil han ikke.. det?...e ...e. og i og med at..Og jeg er kanskje litt overrasket over..Selv om en bare leser konklusjonen til lagmannsretten selv om de setter tilsyn inn fordi det er midlertidig avgjørelse det skal utredes mer ...Og det er noe med hvem som skal bære risikoen her nå i denne perioden. Og her tenker jeg kanskje at barna bærer denne risikoen fordi di har det vanskelig å en får fra psykiatrien at de har et vanskelig forhold til far ...Det jeg har lyst til å si da..siden du (intervjuer) skal skrive dette her er at ..at .Jeg ...tror på at vis at denne saken ville blitt behandlet annerledes nå, vi ville hatt de i disse KOF-møtene. Hatt en psykolog... så hvis det skulle vært kontakt mellom far og barn så ville vi at psykologen tilstede på det..e..I forhold til å sikre barna og tilsyn og gitt mer tilbakemelding på det, så jeg tenker at behandlingsformen nå, kanskje tross e alt noe som sikre noe bedre i forhold til barns beste eller setter barna i sentrum”.

Denne vurderingen kommer inn under tolkende repertoarer. Dommeren sier tydelig at barn som blir eksponert for vold må sikres mot å bli utsatt for ny vold.

I følge Barne- og likestillingsdepartementets informasjonshefte (2008) ble menn, som ble dømt til behandling for sin voldsadferd, etter behandlingen i større grad i stand til å forstå hvilken negativ effekt volden hadde på barna. Barn kan gå med en konstant redsel for at det kan skje nye voldshandlinger mot den forelderen som har omsorgen etter samlivsbrudd. Samtidig kan de ha en frykt for at sinnet de har sett forelderen har vist kan bli rettet mot dem.

I samværsaker der det har vært utøvd vold må en finne ut hva den forelder som har utøvd vold må gjøre for å skape en trygg relasjon til sine barn igjen.

Samværsnekt

Intervjuer spør videre om samværsnekt. Begrepet samværsnekt brukes når en av foreldrene holder tilbake barn fra å dra til samvær til den andre forelderen. Et samvær som foreldrene har

blitt enig om eller som er fastsatt av domstolen. Når det gjennomføres samværsnekt kan det av domstolen enten betegnes som en boikott av foreldresamarbeid eller en beskyttelse av barnet mot å bli utsatt for omsorgssvikt.

”Jeg er jo enig i det som er sagt om hvordan ordene er ladet..e ...boikott.. det er jo en illegitim samværsnekt, beskyttelse blir jo en legitim samværsnekt. Jeg tror ikke jeg er så skeptisk til å bruke begrepene i og for seg hvis det er sånn som (...) er inne på..hvis det er et resultat av en drøftelse”.

Disse utsagnene kategoriseres under tolkende repertoarer. Dommerne viser til at boikott ikke er legitimt, mens beskyttelse er en legitim samværsnekt.

I den utleverte dommen ble samværsnekt beskrevet som at: *”mors boikott av fars samværsrett kan virke diskvalifiserende på hennes rett til daglig omsorg”.* I kjølvannet av dommernes juridisk diskusjon om hvilke begrep som gir foreldre en lovmessig rett, blir dommerne opptatt av at begrepene ikke må bli førende for diskusjonen om samvær. Barneloven er tydelig i foreldres plikt til å beskytte barn mot vold og overgrep uavhengig av hva domstolen mener, jfr. Barneloven. Blir denne beskyttelse vurdert av domstolen som en boikott, kan forelderen stå i fare for å miste retten til den daglige omsorgen jfr. Barneloven kapittel. 6 § 43. Dette kan medføre store krav til dokumentasjon fra den forelderen som mener samværsforelder utsetter barna for overgrep.

”og..og.. det er klart at da må en prøv, og ofte er en uenig og da må man prøv å la parten forstå at det ikke er noe objektiv sannhet..Sannhet på hver enkelt som en subjektiv sannhet og få motparten ta å ha litt respekt for det.Og hvis mor har bekymringer som far synes er grunnløse, så må far ha et problem med de bekymringene og da må han kanskje gjør noe da for å ta bort grunnlaget for dem at han ikke skal godta grunnlaget for bekymringen. Men at han kan tilpasse seg mor for å trygge mor litt, det er ofte ..slik at..og hensyn til barna slik at forelderen kan få litt mer normalisert forhold seg i mellom”.

Utsagnet kommer inn under tolkende repertoarer fordi dommeren definerer sannhet som subjektiv. Sannhet må ses i forhold til hvordan den oppleves og at en objektivitet til sannheten ikke er mulig.

Dommerne viser til både standpunkt som er lovfestet og parters rett til å se ting fra ulike ståsted. En objektiv sannhet finnes ikke for domstolen i familievoldssaker. I metodekapitlet ble det vist til Thagaard (2003), som sier at opplevelsen av det et menneske erfarer legger grunnlaget for den forståelsen en får. Fordi vold ikke kan ses kun ut fra en språklig konstruert mening, men må ses i sammenheng med en opplevelse, kan en ikke finne en objektiv felles forståelse av det som skjer. Den enkeltes foreldres erfaring må sees i sammenheng med opplevelsen forelderen har av det som skjer. Sannheten har flere aspekter.

Videre er dommerne tydelige på at det er viktig å vise foreldre som er i konflikt, at konflikten har flere sider. De sier at beskyttelse er legitimt og stopp av samvær en rettmessig plikt foreldrene har. Hvis domstolen har gjort en vurdering og tatt en beslutning som ikke beskytter barnet, gir loven foreldrene en plikt til å overprøve domsavgjørelsen.

”Det er et negativt ladet ord, jeg sa jo i sted at det kan være rettmessig og en plikt forelderen har å stoppe samvær. Uavhengig av om domstolen har sagt det skal være samvær, så kan situasjonen utvikle seg slik at du som forelder har plikt til..”

Her viser dommeren til en rettmessig plikt og utsagnet kan kategoriseres under tolkende repertoar.

Dommerne går over til å diskutere om bruk av ulike begreper kan bli førende for deres diskusjon om årsaken til samværsnekt. De fremhever at å skrive begrunnelser for samværsnekt er en måte å vise åpenhet om sin avgjørelse og å vise en mulighet for at de kan ha vurdert feil.

”Ja..ikke sant.. det er en måte å beskrive en samværnsnekt på som..som..det ene eller det andre daEn kan velge de ordene eller andredet er viktig at ikke begrepene blir førende for diskusjonen da..en må jo..må joe ...Ja..drøft det før en bruker slike begrep da selvfølgelig...”

”Da synes jeg en skal begrunne det..assa da skriver en begrunnelse..den begrunnelsen..da skriver du at mor..at det har vært uheldig Og at da kan du beskrive hvorfor, ”fordi du ser ikke noe særlig grunn til å holde tilbake barna”.. ikke sant, ” At du ser ikke noe særlig grunn til å holde barna bort fra far og uten særlig grunnlag for det”..Uten å henge for mye..Og da når du begrunner det da, så har du også åpnet deg som dommer og da kan den begrunnelsen angripes igjen i sin tid. Det er jo derfor vi skriver en begrunnelse ikke sant? Og særlig i slike saker for hvis en da har tatt feil ikke sant ?Særlig i midlertidig avgjørelse, så kan det bli rettet opp ikke sant? Så kan det bli problematisert, det er jo ofte det, en begrunnelse kan være riktig og den kan være gal.. Så jeg synes kanskje at en skulle brukt litt mer, et par setninger på det”.

Disse to utsagnene er i en overgang mellom kategorien etisk dilemma og tolkende repertoar. De sier det er viktig å skrive begrunnelse, fordi det tydeliggjør avgjørelsen.

De tenker ulikt om de blir fanget av begrepene. De sier de ser at de kan la seg fange av ordbruken, både bevisst og ubevisst.

”Det som jeg tenker.. her hører du, fars prosessfullmektig bruker boikott og mors prosessfullmektig bruker beskyttelse, så du får jo har jo kontradiksjon på det hele veien..Jeg tror ikke jeg blir fanget på noe vis i det altså, så det får man må jo vurdere., Så får man jo begrunne konkret resultatet man kommer fram til og være forsiktig med adjektivbruk.”

Intervjuer: Kan man bli fanget i det?

”Kanskje ja..i underbevisstheten..”

”Jo jeg tror jeg kan bli fanget i det, jeg tenker at på en måte, det bygger vel på meninger, men hvis en på en måte begynner å tenke her er det boikott så er jeg fort oppi det..ja så mor boikotte. Du blir på foreldreplanet og rettferdigheten mellom foreldrene og da vil du, kan kanskje litt automatisk at boikott ikke er bra for barna at en kan bli litt fanget av ordbruken kanskje”.

”Vi sitter der for å påvirkes, vi skal jo være mottakelig for det vi får i retten, vi kan i hvert fall ubevisst bli påvirket av ordbruk, ..Kanskje enda mer hvis det kommer en ordbruk vi ikke er vant med. Boikott og beskyttelse er vi kanskje litt mer vant til i de sakene her, men kanskje i andre saker og hvor en kan oppleve at en av partene ordlegger seg på en eller annen måte, så kan det tenkes at vi lar oss påvirke på mange måter som vi faktisk ikke er klar over. Nettopp uti fra at en bruker ladet uttrykk”.

I disse utsagnene tar dommerne utgangspunkt i seg selv og sin opplevelse, så utsagnene kategoriseres under subjektposisjon.

En annen side av denne diskusjonen er at dommerne kommer inn på at de lett setter fokus på rettferdigheten mellom foreldre. I sine begrunnelser prøver de å ikke skrive negativt om den ene for å unngå å øke konfliktnivået mellom foreldrene ytterligere. De er bevisst på å bruke et språk som ikke er krenkende overfor foreldrene. De sier at når de skriver dom blir det viktig å ikke gi en negativ beskrivelse av en av foreldrene. Samtidig stopper dommerne opp i diskusjonen og reflekterer om de muligens kan bli for forsiktige. Det ser ut til at å balansere mellom foreldrene kan bli et mål i seg selv i domspremissene.

”(...)Du blir på foreldreplanet og rettferdigheten mellom foreldrene og da vil du, kan kanskje litt automatisk at boikott ikke er bra for barna (...)”.

” Ja også i forhold til hvordan jeg skriver disse sakene..jeg skriver det jeg må også prøver jeg ikke å ikke å skrive for stygt om den ene og sånne ting..så på en måte at ingen, det er ganske hardt å lese dette etterpå og kanskje er det feil..kanskje er det feil, kanskje skal vi være litt mer ærlig..i våre dommer i barnesaker..”

”Vi kan jo være varsom allikevel altså..jeg passer på adjektivbruken..hvis en skal bruk adjektiv trenger en ikke være krenkende eller nedlatende..altså du kan ... det tror jeg..du kan jo si hvordan du oppfatter det..gi en begrunnelse..synes jeg..jeg synes parten har krav på en begrunnelse..”

”Usikkerhet og..så hun likte ikke det..jeg har alltid tenkt vi måtte være varsomme når vi utformer domspremissene ..vi skal ikke gjøre enda mer skade..vi skal ikke gjør-”.

Utsagnene blir kategorisert under subjektposisjon fordi dommerne setter seg selv i fokus for argumentasjonen, selv om noen etiske dilemma flettes inn i subjektposisjonen. Samtidig viser disse utsagnene også et etisk dilemma i forhold hvilke konsekvenser ubalanse mellom foreldre kan føre til i familievoldssaker.

Det å være forsiktig i domspremissene med uttalelser om vold ser ut til å være viktig for dommere. De begrunner det med frykt for å øke konfliktnivået ytterligere i en allerede konfliktfylt sak. Men å unngå uttalelser som tydeliggjør volden og den skade barn kan ha blitt påført, kan føre til at samværsnekten fra omsorgsforelderen, som er gjort i den hensikt å beskytte barna, kan bli borte i domspremissene. Hvis argumentasjonen for samværsnekten blir borte i domspremissene kan det føre til at begrunnelser for redusert samvær kan bli utydelige. Når begrunnelser for redusert samvær blir utydelige kan det bli vanskelig for de voldsutsatte å dokumentere volden ved en eventuell anke på et senere tidspunkt. Ved å balansere ordbruk blir den voldelige forelderen skjermet, men det er ikke nødvendigvis til det beste for barnet.

Hvis omsorgsforelderen ikke blir trodd i retten og dommeren vurderer samværsnekt som en boikott, kan utfallet bli at hovedomsorgen for barnet føres over til den voldelige forelderen. For foreldre kan det å få troverdig dokumentasjon på at overgrep skjer ofte være vanskelig. Det er svært sjelden andre vitner enn familien til stede. Hvis offeret for volden greier å fortelle noe om volden og ikke blir trodd, kan den forelderen som ikke utøver vold faktisk stå i fare for å miste hovedomsorgen for barna.

I neste spørsmål spør jeg om hvilke type dokumentasjon domstolen trenger for å få gode nok bevis for at vold har skjedd.

Bevis for påstander om vold

Det tredje spørsmålet dommerne svarte på var hvilken type dokumentasjon som blir vurdert som mest troverdig i bevisføringen for å ivareta barns beste. I den fremlagte dommen hadde mor og barn vært innlagt i en behandlingsinstitusjon hvor behandler hadde gitt en uttalelse om barnas helsetilstand. I sluttresultatet av den dommen ble ikke uttalelsen spesielt vektlagt.

I den kommende diskusjonen gjorde jeg det tydelig at spørsmålet var knyttet mot saker der en av foreldrene med stor sannsynlighet hadde utøvd vold.

”Men du spør jo litt ut fra dette med vold og jeg tenker også det for ellers ..du (viser til intervjuer)sier dokumentasjon, men vi tenker ofte bevis, forklaringen. Jeg tenker også hvis en får noe fra barna så virker det kjempe sterkt..men så har du dette med lojalitetskonflikten ..hvor mye kan de si og hva kan de forvente etterpå og særlig hvis det er snakk vold..”Har du sett mamma slå?” Har du sett pappa slå?” da tenker jeg at da får du det kanskje ikke, men hvis du får det så fantastisk eller kan kanskje fantastisk er det ikke .. Men jeg husker der det var snakk om rusing og mor sier jeg kan ikke sende de til far for han drikker. Og far sier jeg drikker aldri når jeg har barna så snakker jeg med to små jenter på en 7, 8, 9 år også sier de:” Det er kjempe artig hos pappa bare han ikke drikker for når pappa drikker så snøvler han”..også gjør de..det er så tydelig selvopplevd..de snøvler også kan de...Da lurer en ikke lenger på hvem som..hvordan det er lengre, om det er mamma som har rett eller pappa som

har rett. Da har du forstått at barna har opplevd faren ruset på samvær..så....Men eller så tenker jeg i forhold til fordi det er vanskelig hvis en får dette med vold, så er det påstand mot påstand. Det er klart at hvis en har noe dokumentasjon som er litt håndfast. Har mor eller far fortalt det til noen før...har det vært noen som vet det."

"Det er fint for da kan vi formidle det videre til foreldrene..vi megler jo nå så å si alle barnefordelingssaker med en psykolog sammen med dommeren og da... Etter vi startet med det er det så å si alltid jeg ber psykologen snakke med barna da...og da kan det være greit å få via psykologen få formidlet til foreldrene. I disse møtene vi har da hvordan barna tenker rundt dette her. Jeg er opptatt av å få formidlet til foreldrene at barn tar skade av de konfliktene, for det tenker jeg det gjør dem. Det vet vi, det underbygger forskningen, og det må foreldrene få vite og hvis du da også kan bruke barna. At barn selv greier å sette ord på det.. det er ikke sikkert skadene matrealiserer seg før de blir voksen men ..Men de kan sette ord på ubehaget de føler..og det er viktig å formidle..det handler mye om kunnskap.. og formidle kunnskap til foreldrene..i meglingen tenker jeg..".

"Normalt da ville jeg ha tenkt at behandlere dem er jeg litt varsomme...Jeg tenker de har behandler perspektiv og det er det perspektivet de skal ha. Og selv om de vitner og tenker at "nå skal jeg forlate det perspektivet".. er de fortsatt i det perspektivet de har. Og jeg ville ikke vært bekvem med og bare lagt behandlerperspektivet til grunn, jeg ville hatt inn en sakkyndig og at det er noe annet..Så kan man si at sakkyndig vurderinger kan man heller ikke si at en alltid kan legge vekt på, det vil alltid være en opplevelse du har selv vurdering er det en god eller dårlig..Og da må man gå tilbake å så hva begrunner den sakkyndige det og da hvordan håndterer den input fra andre da..".

Utsagnene ble kategorisert under tolkende repertoarer, fordi dommerne sier at de trenger bevis. De fleste barnefordelingssakene tas inn i mekling med psykolog til stede, der sakkyndiges vurderinger blir vektlagt i beslutningen.

Bevis er viktig for å kunne påvirke utfall av avgjørelser i samvørsaker. Det betyr at dommerne trenger bevis for at vold har forekommet. De sier at bevisføring i voldssaker ofte

er vanskelig fordi det er saker der det blir påstand mot påstand. Uavhengighet er viktig i forhold til bevisføring og viser til at de ser på sakkyndig som et uavhengig vitne. Behandlere som vitne gir større utfordringer. Behandlere har et behandlerperspektiv som gjør at deres oppfatning av hva som har skjedd, eller barnas opplevelse av volden sett med behandlerens øyne, blir mer subjektivt. Det fører til at behandlerens syn blir vanskeligere for dommere å bruke som bevis i saker hvor det er påstand om familievold. De forteller videre at høy konflikt mellom foreldre er saker hvor det er vanskelig å fatte en avgjørelse. De forteller at de mekler i så å si alle barnefordelingssaker. Det ble ikke spurt om de har noen eksklusjonsfaktorer for saker de tar inn i mekling.

Selv om bevisføring i familievoldssaker er vanskelig, sier dommerne at når barn har gått i behandling, er det en indikasjon på at barna på en eller annen måte har tatt skade av konflikten. De sier at det er viktig å gi foreldre noe kunnskap om hvordan barn tar skade av konflikt. Her bruker de ordet konflikt uten å utdype hva de legger i innholdet av begrepet og hva de selv vektlegger i formidlingen av hvilken skade dette kan gi barna.

”Det kommer litt ut på behandleruttalelse for noen kommer jo med disse erklæringene fra legen sin også skriver legen at: ”Mor var her og fortalte om barna sine ” også sier legen selv det mor har sagt..Og det blir helt uten verdi..e..e..men jeg tenker her at her har barna vært i en behandling og at jeg tenker det er vanskelig å se bort i fra at disse barna sliter eller har et problem. Men jeg vil kanskje ha vært litt spørrende til en behandler, for her var vel at mor og barn har vært innlagt og da vil jeg nok hatt en tanke i hodet at denne behandler har... Kanskje ser dette veldig i morsperspektivet så litt som (---) sier at en ville vel sett litt sammenhengen nå hvis de kommer som vitne, så en kan spørre om det. Men det er jo mange grader av det da..”.

”Men jeg tenker (---) at hvis det er traumatiserte barn så handler det om og må gjenopprettes tillit..har far... Det må skje på en sånn måte at barna får tillit til faren igjen, men hvis barna er helt upåv..har vanskelig for å se for seg..-”.

Her generaliseres det en forståelse ved å si at barn, som har vært i behandling, sannsynligvis sliter med et problem og at traumatiserte barn trenger å gjenopprette tillit til voldsutøver. Utsagnene settes inn i kategorien tolkende repertoar.

Dommerne går over til å bringe frem betydningen av uttalelser fra barn selv. Barn etter fylte 7 år skal alltid ha anledning til å uttale seg. Dommerne forteller at som oftest snakker sakkyndig med barna, men noen barn ønsker å snakke direkte med dommeren. Det er gjerne de litt eldre barna fra 13 år og oppover som ønsker å henvende seg direkte til dommer for å fortelle om hvordan volden oppleves. Selv om det er påvist vold fra en av foreldrene, kan dommere oppleve at barna, til tross for dette, sier at de vil ha samvær med den forelderen som utøver volden. De sier at det er vanskelig å nekte barn samvær når barna selv sier de vil. Men de viser også til erfaring med at noen barn ikke ønsker samvær med den forelderen som har utøvd vold. De viser en forståelse for at barn unngår retten til å uttale seg fordi lojaliteten til foreldrene blir for vanskelig. Dommerne er tydelige på at de vektlegger troverdigheten til barna når barn uttaler seg.

1. *"Tilbake til volden som vi snakket om et problem som jeg ønsker å ta frem, selvfølgelig så er det det bevismessige også er det et til, Hva gjør man med det hvis en finner det bevist at det er utøvd vold ved noen anledninger ikke sant i de ekstreme tilfellene hvor vold brukes som kontrollmiddel og ...hvor det er snakk om alvorlig ting så vet hva man har å gjøre med... det er ikke alltid det er sånn. Det kan være en type ubeherskelse og det kan være enkelt ting, også har man kulturelle forskjeller, hvordan griper vi det an? Da er det lett å tenke det ikke må være noe samvær overhode man må beskytte barna , men.. jeg har opplevd at barna også i sånne tilfeller, da har de været litt gamle også har ønsket samvær med far da..ikke sant..forteller det som har skjedd, men likevel har ønsket samvær med faren sin ..ikke sant..Og jeg vet hvis jeg har nektet det vil de like vel ha ruslet over til faren sin...e....Det spørres hvor gamle de er d der..men det er ikke opplagt hvordan en skal gripe an en sak selv om det er bevist at det er utøvd vold..Det der synes jeg er et dilemma ja.."*
2. *"(...traumatiserte barn så handler det om og må gjenopprettes tillit(...))"*

3. *"Ikke upåvirket..men likevel så kan det likevel være at de aldri ønsker å se faren sin igjen.".*
4. *"Det er en saksbehandlingsfeil hvis barnet ikke har fått anledning til å uttale seg. Så det skal det, men barnet trenger ikke nødvendigvis gi uttrykk for noe forhåpning. Det er lov til å distansere seg fra konflikten og ikke..sånn at jeg..sånn at en ikke skal legges på et lojalitets..bringe lojalitetskonflikten til en ytterlighet..Hvis lojalitetskonflikten gjør det for vanskelig å uttale seg, så må det være akseptabelt, en skal ha anledning til å uttale seg. Men ofte kan barn som vitne være veldig gode vitner, fordi de kommer med detaljer som dem vanskelig...Dem uttaler seg som dem ofte..som det er vanskelig at de har blitt fortalt eller instruert til.....og slik at en del.....Jeg har kanskje litt mer i straffe saker enn i –".*

Utsagn 2 viser til en allmenn oppfatning og den plasseres under tolkende repertoar. De resterende utsagnene viser til dilemmaer som kan oppleves i familievoldssaker og kommer dermed inn under kategorien etiske dilemmaer.

Dommerne diskuterer flere av de juridiske utfordringer og etiske dilemmaene familievoldssaker gir. De diskuterer kompleksiteten i familievoldssaker. Vold er ikke bare fysisk, men også psykisk. Den psykiske volden som ikke lar seg dokumentere eller bevise, men som de gir uttrykk for at de vet er skadelig. Det er saker hvor det er svært vanskelig å avgi en dom, fordi de er redde for å gjøre feil beslutninger.

"Men så kan du si at det kan altså, det er det, men det kan faktisk, den psykiske volden kan faktisk være mye mye verre enn at du får deg en klaps på kinnene og det blir sånn...Det får vi ikke avslørt...Det er nesten et større dilemma, du får ikke tatt dem, dem som terroriserer barna sine psykisk og ja ..latterliggjør dem, tar fra dem selvfølelse..".

"Men det er fryktelig vanskelig for en gal avgjørelse vi uansett..det er så ille..og gjør det generelt . I disse sakene at det ofte er vanskelig å ta en avgjørelse..Veldig ofte så handler det om superkompetente foreldre på begge sidene...Sånn at egentlig handler det om at en må

bestemme, det er ikke noe og da er det greit, men det er ikke greit i de vanskelige sakene altså..”.

I bevisførsel og troverdig dokumentasjon kan det juridiske og det psykologiske perspektivet bli stående i motsetning til hverandre. I dommen som ble fremlagt ble det vist til uttalelser fra en behandlingsinstitusjon om barnas helsetilstand. I sluttresultatet ble ikke disse uttalelsene lagt til grunn for domsutfallet. Dommerne uttalte i intervjuet at voldssaker er vanskelig å bevise fordi påstand står mot påstand. De beskrev også sakkyndig som et vitne som var mer uavhengig, i motsetning til behandlere som har et behandlerperspektiv og derfor blir oppfattet som subjektiv og ikke fullt ut troverdig. Det betyr at i sivilsaker (Barneloven) der dommere skal ha barnets beste i fokus, vektlegger domstolen i liten grad behandleres uttalelser som troverdig bevis i barnefordelingssaker. Men er det ikke nettopp behandleren som kan oppnå den tilliten et barn trenger for å kunne snakke?

Innen barnepsykiatrien er relasjonsbygging mellom barn og terapeut svært viktig for at barnet skal få tillit til terapeuten. Tillit er viktig for å få barnet til å snakke om det som har skjedd. Hvis barnet forteller om vold eller overgrep kan barnet være redd for at det de har fortalt kan få følger i form av represalier fra forelderen som utøver vold. Barnet kan ha fortalt om forhold som kan være straffbare for forelderen. Omsorgsforeldre kan i slike sammenhenger bli oppfordret av helsepersonell om ikke å sende barnet til samvær på bakgrunn av de opplysninger de har mottatt, jfr. Barneloven. Dette er ikke nødvendigvis en sak for barnevernet, fordi volden ikke skjer hos den forelderen som har hovedansvaret for barnet. Barnet har utlevert opplysninger til en behandler de har tillit til om en i familien som de har en relasjon til. Dette kan føre til at barnet kan komme i en lojalitetskonflikt. Lojalitetskonflikten barnet opplever kan føre til at barnet ikke ønsker å fortelle om volden flere ganger eller til andre enn den barnet allerede har fortalt det til.

En annen grunn til at barn ikke forteller om volden er frykt for represalier fra voldsutøver i etterkant av avsløringen. Uansett hvem barnet forteller til, er det viktig å finne ut av hvilken beskyttelse barnet eller omsorgsforelderen trenger i etterkant av at volden er blitt avslørt.

Innledningsvis ble det vist til studier som viser at rettssystemet ofte svikter når det gjelder sikkerhet for voldsutsatte kvinner i forbindelse med foreldrearbeid etter skilsmisse. Hvis uttalelser fra behandlere ikke blir tatt inn som mulig bevis, fordi utredningen til sakkyndig ikke har avdekt vold, kan dette føre til et dilemma i forhold til om en ivaretar det som er til beste for barnet. Ut ifra diskusjonen som ble ført reiste det seg en problemstilling; i hvilke sammenhenger tenker dommere at barn snakker sannferdig, med sakkyndig, politi eller en behandler med en terapeutisk allianse? Altså: Hvem vil gi det mest sannferdige bildet av barnets fortelling og behov? Dette er en interessant problemstilling som det er viktig å undersøke.

I følge dommerne blir sakkyndiges dokumentasjon sett på som objektiv og mer sannferdig enn behandleres. Samtidig som dommerne i intervjuet sier at når de ser på sin egen rolle, finnes det subjektive oppfatninger som er med på å påvirke deres yrkesutøvelse. Her kan en stille spørsmål ved om de tenker at objektiviteten har begrensninger hos dem selv, men ikke begrensninger hos den sakkyndige. På dette tidspunktet i intervjuet ble det derfor naturlig å diskutere utforming av mandatet til sakkyndig.

Utforming av mandat

Dommere ble spurt om hva de vektlegger i utforming av mandatet til sakkyndig i barnefordelingssaker, der vold implisitt eller eksplisitt blir nevnt. Dette for å belyse de ulike synspunkt dommerne hadde for å vektlegge vold som en del av utformingen. Dommerne er uenige i hvor spesifikt man i mandatet skal be sakkyndige utrede om vold er en del av familien. Det dommerne beskriver er at de står ovenfor et dilemma hvis de tar vold inn i mandatet.

Dilemmaet som ble reist var: Hvis vold blir en del av mandatet, blir da sakkyndig en etterforsker? Ligger det implisitt til sakkyndiges mandat når de skal gjøre vurderinger knyttet til barnets helsetilstand at de vurderer om barna har blitt eksponert for vold i familien? Noen av dommere gir uttrykk for å ta vold inn i mandatet, fordi det kan bidra til tilspisse en allerede

høy konflikt mellom foreldrene. De gir uttrykk for at det er viktig å balansere prosessen mellom foreldrene. Andre sier at å legge vold inn som en del av mandatet blir relevant i forhold til å beskrive omsorgsegenskaper.

”Jeg vet ikke om vi vektlegger. For meg er det viktig å få utredet faktum, sakens opplysning og opplys saken. Det er et mantra for meg i disse sakene, få nok informasjon til å ta en riktig beslutning. Og da vil det være et poeng å be en sakkyndig utrede anklage om vold, med det er også vanskelig altså, særlig hvis det ligger dulgt under. Da tenker jeg når jeg tar opp da, da tenker jeg som regel er det far da og da ligger det implisitt en slags beskyldning mot far...Jeg synes dette er ubeh..jeg synes ikke dette er lett men men i hvert fall er det viktig å få...Jeg har en sak nå hvor det riktignok kom opp etter mandatet var utformet, så kom det opp relativt alvorlige anklager om vold i mot far og da ringte jeg, eller sendte en e-post til sakkyndige og fortalte og sa at dette er det viktig at du følger opp videre. Dette må undersøkes, her må du sette inn resursene..så det handler om å få utredet er det riktig og få sakkyndig til å utrede dersom det er riktig da. Konsekvensene av vold da og hvilke konsekvenser kan det ha på barn å være utsatt for vold, vitne til vold og da er det igjen, hva skal jeg si..normgivende formidle kunnskap da,...Jeg vet ikke om det er riktig men..”.

”Ja..det går nå på det første jeg sa at sakkyndig ikke skal gjøres til en type etterforsker som skal finne ut om det har skjedd vold eller ikke, det synes jeg ikke er sakkyndiges jobb...Og hvis det ligg litt under påstander om vold synes jeg det er vanskelig å ta det inn i et mandat, men er det det der i en helt tydelig anførsel. Typisk i fra mor i prosesskriv kan det være ganske opplagt at vi trenger å få det belyst. Også så da kan det kanskje være greit å ta det inn i mandatet, men jeg har i hvert fall ikke gjort det så langt..”.

”Jeg er egentlig veldig enig med (---) jeg altså, for jeg tenker om det har vært vold eller ikke må det være normal bevisførsel på, så får den sakkyndige vurdere hvordan er helsesituasjonen til barna. Og hvor det er på en måte nevnt at det er mulighet for vold, så må jo det kom frem, og da har sakkyndig tilgang til det og da må det være en del av sakkyndigs vurdering. Når en tar helsesituasjonen til barna at man tar inn det at man har det i tillegg til den vanlige vurderingen av foreldrene..”.

”Men jeg tenker litt på det med mandat, for det er jo retten som oppnevner sakkyndig og gir dem mandat, men hvis de skal ha vanlig eller fullstendig sakkyndigutredning så blir jo, så da er det jo vanlig at partene får uttale seg til mandatet eller advokatene til parten. Og jeg har ikke gjort det. Men jeg kan jo tenke meg at hvis tema er vold at det på en måte er hovedtema i saken, så vil det komme fra den som kommer med påstanden om vold at den ønsker at sakkyndig skal se noe på det. Men jeg er enig med (---) at en skal være forsiktig med at sakkyndig blir etterforsker altså at en på en måte skal være—at sakkyndig ikke skal være etterforsker..Det jeg tenker ..er litt i fra barnevernssakene, men som også kan brukes i de andre. Det er å få sakkyndig til å skrive litt om barna og barnas behov og barnas fungering sett i forhold til foreldrenes personlighet og omsorgsevne. Og da kan du få noe i forhold til hva tåler disse barna og hva ligger i det og jeg vil håpe at hvis jeg hadde fått denne saken her at jeg har tatt med i mandatet at få en beskrivelse om hvordan de episodene har virket på barna, få noe på det, ikke sikkert jeg har vært så våken, men det tror jeg har vært nyttig i det videre...Eller for å få belyst det..men etterforsket tror jeg det ikke kunne vært, tror ikke de får noe mer enn vi har fått i partsforklaring og de vitne vi trekker inn og – ”.

”Jeg er egentlig veldig enig med (---) jeg altså, for jeg tenker om det har vært vold eller ikke må det være normal bevisførsel på. Så får den sakkyndige vurdere hvordan er helsesituasjonen til barna og hvor det er på en måte nevnt at det er mulighet for vold, så må jo det kom frem, og da har sakkyndig tilgang til det og da må det være en del av sakkyndigs vurdering når en tar helsesituasjonen til barna. At man tar inn det at man har det i tillegg til den vanlige vurderingen av foreldrene..”.

”(...)men er det det der i en helt tydelig anførsel, typisk i fra mor i prosesskriv kan det være ganske opplagt at vi trenger å få det belyst(...)”.

”(...)det er å få sakkyndig til å skrive litt om barna og barnas behov og barnas fungering sett i forhold til foreldrenes personlighet og omsorgsevne(...)”.

”Jeg er litt skeptisk til å gjøre sakkyndig til en type etterforsker å finn ut om det finnes vold eller ikke. Og i hver fall er jeg skeptisk til å gjøre det som en del av mandatet, det tror jeg ingen av sakkyndige vil være med på heller. At de skal nærmest gå inn å skille sant fra usant. Men jeg synes det er viktig å bruke en sakkyndig her for å hente frem oppfatningen...Særlig til barna da, men også til..det er viktig med komparent opplysninger her og der...Få presentert et samlet bilde av blant annet det som har med vold å gjøre også da, det synes jeg er viktig, men jeg har hatt flere saker med vold, men jeg husker særlig en, i selve mandatet var det standard utformet da, så snakket vi selvfølgelig om. Jeg snakket med sakkyndige og vi har jo en slags oppfatning om hva som er viktig å gå videre på. Men det er klart at gjør du dette til en del av mandatet, så spisser du i hvert fall saken veldig. Det bør du kanskje gjør noen ganger, men samtidig er det noe med å balansere og oppleve at begge parter har tillit til at prosessen er balansert og ikke rettet mot en da..”.

” (...)skeptisk til å gjøre sakkyndig til en type etterforsker å finn ut om det finnes vold eller ikke(...)”.

”(...)jeg er egentlig veldig enig med (---) jeg altså, for jeg tenker om det har vært vold eller ikke må det være normal bevisførsel(...)”.

”Men jeg forstår ikke, da må man ha en oppfatning av at det har vært vold”.

”Hvorfor det, en sakkyndig skal vurdere hvordan er det med barna”.

”En skal jo vurdere hvem som er best til – ”.

”En skal jo skriv – ”.

”Jo men jeg tenker har barna, er det noen særlig utfordring for barna..e.. typisk ikke sant, viser de en avvikende adferd i barnehagen..sånne ting. Er det noe med barna som skaper grunnlag for bekymring..så har vi..Og det tenker jeg er tilstrekkelig”.

”En skal jo beskrive, du ber jo ofte standardmandatet beskrive omsorgsegenskaper” ja

”Da vil jo dette om du er voldelig være yders relevant”.

I denne diskusjonen anvender dommerne både tolkende repertoar, etiske dilemma og subjektposisjonen i sin argumentasjon. På den måten viser ovenstående diskusjon veldig tydelig at når vi argumenterer for vårt syn eller ståsted i forhold til noe som ikke er tydelig definert, anvender vi i mange sammenhenger alle våre tolkningskategorier. Dette skjer ofte når vi i samspill med andre prøver å tydeliggjøre et fenomen.

Etter hvert endrer diskusjonen seg fra et generelt plan til at dommerne begynner å referere til egen praksis. Og de viser til ulike praksiser i dette spørsmålet. En av dommerne fortalte at spørsmål om vold ble lagt til mandatet i de saker der volden var eksplisitt tydeliggjort. Det førte til en diskusjon blant dommerne der det ble uttrykt en bekymring for om det har kunnet øke konflikten. Dommerne utdypet ikke hva de konkret er bekymret for kan skje i forhold til barna hvis de tar vold inn i mandatet.

1. *”Ja, ja..beklager men hvis jeg..jeg tror ikke jeg husker at jeg har tatt noe bestemt inn. Jeg bruker standarmandatet mitt stort sett bestandig, og det går på prognoser om oppvekst hos mor og far og omsorgsevne hos mor og hos far. Men sakkyndig får jo dokumentene om saken, og hvis det ligger anføringer der om vold så vil jo den sakkyndige se det selvfølgelig. Og kanskje ha med seg det i sin vurdering ikke sant, han får jo de opplysningene som ligger i saken... og kanskje at slik at og det går jo også ...en part..nok så..eksplisitt sagt det er vold, så vil jo sakkyndig ta det med seg i sin vurdering som”*

omsorgsevne. Selvfølgelig og vurder, men også se på ungene selvfølgelig ,men at det skal.jeg har stort sett brukt standardmandatet mitt altså, så i..-”.

2. ”Jeg har gjort det en gang jeg, og det var når to jenter ville være hos far, som hadde vært voldelig”.
3. ”Som hadde vært voldelig ja”.
4. ”Ja ..og da var det på en måte sånn at far hadde innrømt noe vold men ikke så mye, ikke sant”.
5. ”Nei, nettopp”.
6. ”Og de ville være hos faren som hadde vært voldelig og det endte med et forlik hvor de fikk være hos far. Det var to gutter og to jenter, guttens var hos mor. Moren var totalt helt fraværende og da vurdert sakkyndig at er det forsvarlig at jenten er hos faren.Da sa han at han ikke trodde han var så voldelig lengre men dessuten var alternativ til mor enda verre, hun hadde nok med å forsørge seg selv. En sak hvor barnevernet hadde sviktet totalt, men det var for sent at ungen skulle tas fra far. En fryktelig vanskelig sak synes jeg, men da tok jeg det inn, da ønsket jeg en utredning”.
7. ”Da trigget du på det”.
8. ”Men da var det utrolig eksplisitt altså”.

Her viser dommerne til egne erfaringer. Det gjør at de fleste punktene kategoriseres inn under subjektposisjon. Dette gjelder ikke punkt 7 der en dommer utfordrer en annen dommers valg. Den andre dommeren inkluderte vold i mandatet og den første dommeren mener at det bare økte konflikten mellom partene. Dette kan sies å være en generell oppfatning hos denne dommeren og derfor defineres punkt 7 inn under tolkende repertoar.

Diskusjonen viser at dommerne har ulik praksis i forhold til om de kan snakke med sakkyndig. Tidligere i intervjuet var dommerne opptatt av sakkyndiges rolle som objektivt vitne. Diskusjonen gjenspeilet en bekymring for å legge føringer for sakkyndiges undersøkelsesprosess. De var bekymret for om det å snakke med sakkyndig om mulighet for vold kunne forårsake at sakkyndiges rolle ble mindre objektiv.

”Men ellers vil jo sakkyndig lese alle dokumentene sånn at det vil jo komme, og sånn som du sier, snakke med de på forhånd og der spisser vi vel ofte det vi er ute – ”.

”Vi snakker jo ikke med de på forhånd”.

”Jo det hender jo at vi ringer etter den sakkyndige og sier vi har en sak”.

”vi diskuterer ikke saken med den sakkyndige”.

”Jeg kan godt si at da noe om at jeg gjerne vil vite noe mer om hva partene er enige om, og for da har vi ofte hatt et saksforberedende møte på forhånd... Hvor partene ønsker å få ut av en sakkyndig rapport og da har det hendt jeg har ringt sakkyndig, og referert det muntlig utenat det har vært tatt inn i mandatet...Kan selvfølgelig diskutere om det er heldig”.

”ja jeg er litt redd for å gjøre det jeg, jeg er litt redd for å legge føringer”.

”Men jeg synes ikke vi skal bruke sakkyndig til å finne ut om dette stemmer eller ikke, få et svar fra sakkyndige med to streker under, her er det sansynlighets overvekt eller klar sansynlighets overvekt på at her har det skjedd eller ikke skjedd”.

”Nei men vi har no, men vi har ikke- ”.

”Det er mer at sakkyndig skal være med å utrede saken”.

Her anvender dommerne ulike tolkninger i sin argumentasjon. De peker på ulik oppfatning på om at de kan ta kontakt med sakkyndige eller ikke i forkant av en utredning. De viser til egen praksis og drøfter ulike etiske dilemma som kan oppstå dersom de i forkant av en sak skal ta kontakt med sakkyndige. I argumentasjonen bruker de også sin forforståelse om hva det er mulig å oppnå om de kontakter sakkyndige.

Til sist i diskusjonen om mandatets innhold trekker dommerne inn sin egen opplevelse av det å ha mistanke om at en av foreldrene utøver vold. De sier noe om sitt eget ubehag ved at en av partene anklager den andre for voldsbruk. Ingen av dem setter sitt eget ubehag i sammenheng med sin vurdering av hva som er til det beste for barna.

”(...)da ligger det implisitt en slags beskyldning mot far..jeg synes dette er ubeh..jeg synes ikke dette er lett men(...)

”Nei for at det i den siste saken så tenkte jeg at jeg burde tatt inn noe med vold i mandatet og..anklager om vold, men så ble jeg litt sånn..redd for at..Nei du tenker føringer på sakkyndig nu”?

” (...)det være ganske opplagt at vi trenger å få det belyst også så da kan det kanskje være greit å ta det inn i mandatet, men jeg har i hvert fall ikke gjort det så langt..”.

I argumentasjonen sier dommerne at de selv kan synes det er ubehagelig ta inn vold i mandatet. Dommerne argumenterer med utgangspunkt i seg selv og derfor settes utsagnene inn i kategorien subjektposisjon.

En naturlig forlengelse av dommernes diskusjon er hvordan det å inkludere vold i sakkyndiges mandat påvirker sakkyndiges rolle i retten. Særlig må man drøfte om dette gjør sakkyndige til en etterforsker og i så fall hvorfor og hvorfor ikke. Et like viktig spørsmål er om det er riktig å balansere rettsprosessen mellom foreldre i en familievoldsak? Og hvem og hva er det man prøver å balansere? Dreier det seg om å balansere mellom foreldre, eller er også barna inkludert. Kan en ubalansert prosess mellom foreldrene bli en rettferdig rettsprosess for barnet? Vil en balansert rettsprosess mellom foreldre være til det beste for barnet? I tillegg til at disse fagdiskusjonene må løftes opp og fram vil jeg også anbefale å utrede om spørsmål knyttet til utøvelse av vold skal legges inn i standardmandatet (NOU, 2001:12).

Den Rettsmedisinske Kommissjons psykiatriske gruppe kommer med forslag og råd om hvordan rettspsykiaterens mandat kan bygges opp (Den Rettsmedisinske Kommissjon, 2007). Dette gjelder saker innen strafferett, men kan kanskje ha en viss overføringsverdi i forhold til sivilrett. Den Rettsmedisinske Kommissjon (2007) skriver at de i saker der det ikke er aktuelt med særreaksjoner og sakkyndige likevel blir bedt om å utrede forhold som kun har interesse i forbindelse med en særreaksjon, er dette uheldig. Riksadvokaten understreker at fastsettelse av mandat må vurderes konkret ut fra behovet i den enkelte sak. Påtalemyndigheten skal derfor ikke uten videre benytte et standardmandat.

Det vi kan stille spørsmål ved, er om foreldre kan bli krenket over at en uaktuell problemstilling stilles i en konfliktsituasjon. Sakkyndig skal utrede årsakssammenhenger til symptomer barna viser. Sakkyndige må kunne utrede om symptomene til barna kan knyttets opp mot en foreldrekonflikt eller om symptomene kan ha andre årsaksforklaringer. Innenfor somatiske utredninger er det svært vanlig å utrede ulike årsaksfaktorer til symptomer. Dette for eventuelt å utelukke alvorlige sykdommer. Tenkes det annerledes innenfor psykologien/psykiatrien? Symptomer på PTSD som forårsakes av traume kan ha

sammenfallende symptomer med Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD). Forskjellen er at en PTSD er en påført lidelse, mens ADHD en medfødt lidelse. Sakkyndige kan vurdere symptomene et barn har og utrede barnets relasjon til foreldrene og se hvilke følelsesmessige reaksjoner det viser overfor foreldre. Et spørsmål som kan utredes er hva som er årsaken til, eller hva som kan settes i sammenheng med, barnets adferd. Sakkyndig kan si noe om barnet har et problem og om det er forhold ved barnet som bør utredes. Hvis sakkyndige ikke har fokus på vold, vil spørsmål om vold mest sannsynlig ikke bli stilt. Dommerne sier at barnefordelingssaker som bringes inn i rettssystemet er høykonfliktsaker. I innledingen blir det vist til en studie gjort av Dalton et al. (2003). I studien anbefaler de retten i skilsmisssaker klassifisert som ”høykonfliktsak”, å avdekke om foreldrerelasjonen er i konflikt og om den er voldelig. Det en kan stille spørsmål ved er om vold må være et spesifisert spørsmål i mandatet når sakkyndige skal gjøre en vurdering av foreldres omsorgsevne sett i sammenheng med helsetilstanden til barnet.

Dommerne sa de var bekymret for om spørsmål om vold i mandatet kunne bidra til å spisse konflikten. Noe som er viktig når sakkyndig stiller spørsmål om vold, og det avdekkes at det muligens har forekommet, eller forekommer, er å vurdere når og hvordan funnene skal legges frem. En sikkerhetsplan for den som har gitt informasjon må være klar i forkant av at funnene presenteres. Barnefordeling er en spesielt sårbar situasjon for forelderen som utøver vold fordi de står i fare for å få redusert eller miste samvær med sine barn. Det kan føre til at sinnet rettes mot den som har avslørt volden og det kan oppstå en situasjon hvor informanten kan bli utsatt for alvorlige represalier. Hvis forståelsen av foreldre i en barnefordelings sak med høyt konfliktnivå, ikke stemmer med forståelsen den sakkyndige kan ha av foreldre som utøver vold, kan det bli et hinder for å se eller finne ut om en av foreldre utøver skadelig omsorg. Når mandatet ikke inneholder spørsmål om vold kan det føre til at det unngås å spørre om og at det dermed ikke blir avdekket. Det blir viktig å avdekke om foreldrerelasjonen er i konflikt eller om den er voldelig. Dette for å beskytte barn fra å bli utsatt for overgrep, noe som ser ut til å være en forutsetning for å finne ut av hva som er det beste for barnet.

Kan egen foreldrerolle påvirke utøvelsen av skjønn?

Det siste spørsmålet i intervjuet var hvordan dommeres egne subjektive oppfatninger av foreldrerollen kan påvirke deres utøvelse av skjønn om hva som er til det beste for barnet.

Dommerne sier det er av stor betydning å ha en domstol med et spekter av kjønn og alder blant dommerne. De påpeker at diskusjoner er viktig da de har et arbeid der skjønn er med på å avgjøre hva som er til det beste for barnet. Deres erfaring er at mangfold resulterer i diskusjoner, noe som gjør at de utfordrer hverandre perspektiv.

”Bare si til deg (---) , at jeg synes det er så viktig det er å ha en domstol der vi er spredd på kjønn og alder for at vi lærer så mye av hverandre, også for at det er noe med at menn i dag er så annerledes enn menn-”.

Det tolkende repertoar blir tydelig i denne sammenhengen ved at det poengteres at det er viktig for domstolen å ha begge kjønn representert, samt spredning i forhold til alder.

Når dommerne snakker om sin egen posisjon i forhold til beslutninger i barnefordelingssaker, bringer de inn sin rolle som mekler i konflikt og forsoning. Dommerne sier de i stor grad opptrer som mekler i barnefordelingssaker og at de i den rollen blir mer utfordret på eget ståsted enn de blir i andre saker.

”Ja tenker litt i forhold til meklings situasjonen for vi, no er det, jeg vil tro at (---) som jeg har erfart det..megler barnesaker, mens andre domstoler megler ikke men holder saksforberedende møter og det er en ekstrautfordring dette i megler rollen. For i dommer rollen så kan du være litt tilbakelemt og du har tid til å tenke deg om. Men i eksponerer oss veldig i meklerrollen, der blottlegger vi oss, vi skal være en drivende kraft. Og der særlig med fedre, hvor mor ville han skulle ha annenhver helg, mens han ville være med i hverdagen. Og da må jeg ta meg på tak, holde meg fast for ikke å hoppe opp å si til mor at du må da forstå at dette er bra for barna dine og at han kan hjelpe barna med lekser han også. Men det tror jeg ikke er gunstig å gjøre da”.

Uttalelsen faller innunder tolkende repertoar siden dommeren viser til en generell oppfatning om at meklerollen skal være en aktiv rolle. Samtidig er uttalelsen også en subjektposisjon fordi dommeren presenterer en følelse som han/hun ikke velger å uttrykke, fordi han/hun ikke tror det er gunstig å gjøre det som mekler.

Dommerne kommer videre i diskusjonen inn på hvordan de tolker egen foreldrerolle som en påvirkningsfaktor på utøvelsen av skjønn.

”Jeg tror jo at vårt eget personlighet og syn i sakene er noe vi må være mest bevisst på fordi vi tolker jo på vår måte sånn som vi har hørt no. Og det går jo både påsyn på foreldrerolle og det går også på sympatier og antipatier ikke sant, hvem gjør et godt inntrykk i retten ogOg det preger en og det kan være barnet har best nytte av å bo hos den du liker minst egentlig. Har de foreldreholdningene du ikke har sånn sansen for så det å være bevisst det hele tiden er en kjempeutfordring. Ikke minst i KOF sakene for der gir du ut mer og der, ikke sant..du har sagt ting på forskjellig måte også går det bare ikke inn det er helt firkantet og det er klart du blir irritert og får lyst å riste litt på de.. og det er stadig sånn å minne hverandre på”.

”Det kan jo være et par der mor er mer mann enn faren og motsatt sånn at ..ja det er ikke nødvendigvis kjønnsbestemt heller...sånn som (---) sier at han er egentlig en rigid mor.(latter).Eller kanskje vi, vi er jo relativt ordentlige dommere da eller sånn tåelig ordentlig da. Så det kan jo hende at da som dommerstand da at vi favoriserer ordenlighet mer enn vi burde gjort”.

I utsagnene trekker de frem et etisk dilemma i forhold til om de favoriserer en type forelder ut fra egen forforståelse om hvordan foreldre skal være.

En problemstilling som kan reises i lys av utsagnene, er om dommerne kan bli for opptatte av å balansere prosessen mellom foreldre. Dermed står de i fare for å ikke godt nok utrede hva som ligger i den enkeltes forelder ordentlighet eller mangel på sådan. Når familievold er en

bakenforliggende faktor for samlivsbrudd er foreldres opptreden svært viktig å utforske for å finne forklaringer på hvorfor foreldre opptrer som de gjør. I familiesaker med vold kan forklaringer på den enkeltes væremåte være sentral for å forstå sammenhenger. Opplysninger er viktig for å bli i stand til å avgjøre hvilken type samværsordning som vil være til barnet beste.

Dommernes bevissthet til egen tolkning er viktig. Egen forforståelse kan stå i veien for å utforske hvordan familien fungerer. Hvis vi tror vi vet hva ting handler om kan viktig informasjon gå tapt fordi vi står i fare for å slutte å spørre. Vi kan identifisere oss med foreldre og komme i fare for å vurdere en foreldrerolle ut fra sitt eget ståsted og ikke ta inn den andres foreldreperspektiv. Hvilken bakgrunn dommerne har setter også preg på deres utøvelse av skjønn om hva som er til barns beste. Men de ser at deres eget ståsted kan ha betydning for utøvelse av skjønn.

”Ja det tenker jeg det gjør det, åpenbart altså og når det er fedre som sitter der og sier de vil spille en rolle være noe mer enn helga pappa, så treffer det meg..så det er klart det, det ville være helt feil å si at det ikke påvirker meg, og det tror jeg at det er.. så det er.. Så er det utfordringen da og det er i alle saker da å heve seg over sitt eget ståsted da, sitt eget perspektiv. Og det er jo det trikset til (---) da blitt godt for en selv også, da tenker jeg..enn om jeg hadde en mamma rolle hvordan ville jeg tenkt det. En kan jo prøve det.. å jobbe sånn.. -”.

”Det er jo så viktig å være bevisst dette her, sånn generelt da kjønn og kjønnsperspektivet og ett eller annet med at vi damer har et annet språk da, jeg synes vi på en måte er veldig lik da de er ... Både på den ene og den andre siden..og da er det viktig å -”.

”E.. jeg synes ofte at..jeg vet ikke..vi er ofte preget av bakgrunn selvfølgelig og det tror jeg, må en være litt bevisst kanskje og, ofte..Det slår meg i hvertfall at det..at det..at kvinner oftere tar barns perspektiv lettere enn menn da. Særlig hvis menn, hvis mor har funnet seg en ny mann. Så blir jo ofte han, da stiger ofte hans interesse for barna har jeg en viss følelse av noen ganger. Det er mulig jeg lar meg bli litt ført bak lyset av sånne litt utkrøpne damer da

noen ganger..(lett latter)..Mennene kanskje ofte er litt mer, det er ikke bestandig de opptrer like sympatisk da..men ..foreldrerollen, jeg vet ikke. Jeg har vært under oppdragelse av min hustru da..”.

Det vi kan lese her er at når noe treffer, som vi kan kjenne igjen som noe sårt eller urettferdig, er det vanlig at vi som mennesker legger egen opplevelse inn i tolkningen. De sier også at det kan skje en identifisering med eget kjønn. Disse to utsagnene blir kategorisert under subjektposisjon.

I Lov om mekling og rettergang i sivilsaker⁶ står det at domstolen skal være uavhengig og upartisk. Upartiskhet for dommere kan bli en stor utfordring i barnefordelingsaker. I en rett hvor spørsmålet om omsorgsansvar som forelder og samvær for barn skal avgjøres, er sannsynligheten stor for at de fleste dommere selv er i en eller har vært i en omsorgssituasjon og tenker på den foreldreposisjonen de selv har. Det kan gi større utfordringer når det gjelder uavhengighet for dommere fordi det er naturlig å reflektere fra egen foreldreposisjon. Når fedre ønsker å være mer enn en helgepappa, hvordan påvirker dette våre egne holdninger til hvordan vi ser på kjønnsrollemønster? Hvordan tenker vi at foreldreroller bør være når det gjelder omsorg for barn? Når fedre uttaler seg "politisk korrekt" kan det appellere til erfaring i forhold til egen farsrolle. Det kan gi kreditt for foreldre å fremme at det er viktig for barn at både fedre og mødre har en likeverdig posisjon i forhold til barna.

Barthes (1998) omtaler retorikkens kunst som muligheten til å overbevise tilhørere gjennom det en forteller selv om fremstillingen er ”falsk”. Retorikken eller talen fra foreldre om sitt syn på egen omsorgssituasjon, kan gi dommere store utfordringer i å se barnas rolle eller situasjon i familien. I barnefordelingsaker der en av foreldrene utøver vold, kan dommere stå i fare for å bli forført av talers kunst siden vold er så vanskelig å bevise.

⁶ Appendiks 1.6

Det kan se ut som det er vanskelig for dommere å ikke vurdere foreldres ønske ut ifra egen rolle og i forhold til egne erfaringer. Dette kan faglig relateres til Edleys (2001) forståelse av diskurser som blir fremmet ut ifra en subjektposisjon. Når dommere relaterer forståelsen fra et subjektivt ståsted og dommeren selv ikke har erfaring med familievold, kan voldsperspektivet stå i fare for å komme ut av fokus. Dersom den som skal fortelle om volden ikke er beskyttet og frykter for represalier, kan det føre til at barnet eller forelderen ikke tør å fortelle om volden.

Hvis familievolden ikke er i fokus, er det da mulig å vurdere hva som er best for barnet?

AVSLUTNING

Drøfting av problemstilling og forskningsfunn

Formålet med denne undersøkelsen har vært å få innsikt i og forståelse for hva domstolen legger til grunn i vurderingen av barns beste ved barnefordeling i familievoldssaker.

De to mest sentrale funnene i denne studien er:

- Konflikt og forsoning (KOF) er en metode som ofte anvendes av domstolen i barnefordelingssaker med høyt konfliktnivå. Dommerne viser til kompleksiteten i familievoldssaker. Noe som gjør sakene komplekse er at vold er vanskelig å bevise. En overordnet målsetting med mekling er at foreldre selv skal komme frem til en samværsavtale for barna. Dommerne sier de tror på KOF i disse sakene for å oppnå det beste resultatet.
- Dommere ønsker ikke å legge spørsmål om å utrede vold som en del av mandatet til sakkyndige. De sier det bør unngås fordi spørsmål om vold kan bidra til å øke konflikten mellom foreldrene. Dommerne er opptatt av å få en balansert prosess mellom foreldrene i barnefordelingssaker. Spørsmål om vold kan skape en ubalansert prosess for foreldrene. Et annet poeng mot å legge vold inn i mandatet var at de ikke ønsker å gjøre sakkyndige til etterforsker. Det kan påvirke utredningen og sakkyndige vurderes som det mest objektive vitne i barnefordelingssaker.

I diskusjonen mellom dommerne reiste det seg tidlig flere etiske dilemma. De etiske dilemmaene ble synlig da de psykologiske perspektivene ble reist i diskusjonen. Der jussen kan være tydelig i sine føringer, kan psykologiske konsekvenser skape dilemmaer for de føringene jussen allerede har lagt. Et eksempel på dette er når man i en kommentar til Barneloven sier at hensynet til å unngå vold mot bostedsforelderen isolert sett ikke er nok for å nekte samværsretten (Backer, 2008). Samtidig vet vi at frykt for vold mot bostedsforelderen

kan føre til store psykiske belastninger på barna (Van Horn og Groves, 2006). Når juridiske og psykologiske perspektiver settes inn i Edleys ulike diskursive kategorier (Wetherell, et al., 2001), viser studien at dommere står overfor komplekse ideologiske dilemmaer. Der jussen har klare førende diskurser, som objektivitet i utredninger og ivaretagelse av foreldres rettigheter, viser psykologien til hvordan familievold kan påføre barn psykisk skade (Smith, 2002). Hvis hensynet til barna skal være gjeldene kan lite eller opphør av samvær med den voldelige forelderen være til det beste for barnet.

I familievoldssaker kan det se ut til at juridiske mål kan stå i veien og bli et hinder for at det er mulig å ivareta det som er til barns beste. Det kan se ut som om det å skape en balanse mellom foreldre er et overordnet juridisk mål for dommere. Dommerne er bundet i sine tradisjoner, som ikke bare handler om isolert sett å tenke til barns beste, men også å ha et helhetlig familieperspektiv. Utviklingspsykologiens tilknytningsteori fokuserer på trygg tilknytning og nært samspill med foreldre som viktig for at barn skal få en god utvikling. Dette perspektivet viser seg å være godt forankret i jussen. Det samme perspektivet reiser mange dilemmaer i familievoldssaker.

I spørsmålene som ble stilt i intervjuet var fokuset rettet mot tema som belyser noe av det som ser ut til at må være avklart før det er mulig å finne ut av hva som er til barnets beste. Noe av det som kom frem gjennom diskusjonen mellom dommerne var et ønske om å dempe konfliktnivået mellom foreldrene. Det var et mål de hadde i barnefordelingsaker. Dette viste seg å føre til at de unngår å be sakkyndige utrede spørsmål om familievold i frykt for at det vil kunne øke konflikten mellom foreldrene. Dommerne trakk tidlig i diskusjonen frem KOF (Rønebeck, 2004) som metode for konfliktløsning. I denne studien var det ikke var mulig å finne norske studier som dokumenterte erfaringer ved bruk av KOF i familievoldsaker. Dommerne er tydelige på at familievoldssaker er vanskelig å avgjøre. De er klar over dilemmaet, men diskuterer ikke begrensninger i å bruke KOF i familievoldsaker. Dalton et al. (2003), Bow og Boxer (2003), Edwards (2004) og Pearson (1997b) reiser alle kritikk mot meklingsordninger i overgrepssaker. Det er derfor underlig at dommerne ikke stiller spørsmål ved meklingsens egnethet i slike saker.

Dommerne var for øvrig bevisst at begrepsbruk kan fargelegge deres syn på saken. De var tydelig på at det var viktig å skrive begrunnelser for sine valg. Dommerne så en klar sammenheng mellom bevisførsel og kompleksiteten i familievoldssaker, fordi vold er vanskelig å bevise. De ser også at sine egne verdier som foreldre er med på å farge deres syn på foreldrerollen.

Et spørsmål som blir sentralt å drøfte i lys av funnene er om domstolen, slik den fungerer i dag, ivaretar barns beste i barnefordelingssaker når det er familievold? Er Norge tjent med en egen domstol som i større grad tar inn barneperspektivet? I dette materialet reiser ikke dommerne det spørsmålet. Det virker som de ønsker å ta barneperspektivet, men ser at det lett er de voksnes perspektiv som kommer i fokus. Hvordan kan en hjelpe dommere med å ta inn barneperspektivet i større grad enn de gjør? Det er dommernes oppgave å ta inn dette perspektivet når de skal dømme ut ifra barns beste. Når trenger dommere hjelp og av hvem for å ivareta dette?

Resultatene presentert i denne studien viser at tiden er inne for å reise debatten om den domstolen vi har i dag ivaretar barns beste når det gjelder barnefordeling i familievoldssaker (NOU: 1998:17). Mandatet til utvalget i 1998 var å utrede spørsmålet ”*Om det burde opprettes særdomstol eller annen form for særskilt organ for barnefordelingssaker...*” (NOU: 1998:17 s. 66). Et av de sterkeste argumentene for en familiedomstol som ble nevnt i rapporten, var at dommere får økt kompetanse og spesialiseres på barnefordelingssaker. Det som talte i mot en spesialdomstol var blant annet at erfarne dommere som har erfaring fra en rekke av rettens områder, er en god garanti for å ta en balansert og klok avgjørelse i slike saker. Domstolen hadde også på det tidspunktet et generelt rekrutteringsproblem, og utvalget mente det ville bli en enda større utfordring med en særdomstol (NOU: 1998:17).

På hvilken måte kan domstolen vi har i Norge i dag bli i stand til å ivareta barns beste i familievoldssaker? I intervjuet sier dommerne at det er vanskelig å føre bevis for familievold. Hva må legges til rette for i større grad å muliggjøre avdekking av familievold? Når det ikke blir stilt spørsmål om vold i mandatet til sakkyndig kan det føre til en systematisk usynliggjøring av volden. Bør det stilles spesifikke kompetansekrav til sakkyndig? Ikke alle

sakkyndige har erfaring med, eller kompetanse på, vold. Det er ønskelig at retten finner sakkyndige med nødvendig kompetanse til å forvalte mandatet på en god måte. Vold og vurdering av risiko krever spesiell fagkunnskap. Når barns beste skal avgjøres er noen sentrale spørsmål viktige å vurdere: Hvilken påvirkning har volden hatt på den enkelte forelder, hvert av barna, og relasjonen mellom barna og mellom den enkelte forelder og barna? Hvilke bekymringer er det for barnet eller forelders sikkerhet på kort og lang sikt? (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Når en traumatisert person får beskyttelse og opplever økt trygget blir hun eller han bedre i stand til å redegjøre for dramatiske hendelser. Mennesker husker vanligvis ekstreme hendelser svært godt. Befinner vi oss derimot i fare eller risiko er fokuset snevret inn til det som er farlig og det kan vanskeliggjøre sammenhengende fortellinger om hendelsesforløp (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

De juridiske målsettingene om likevekt og objektivitet blir utfordret i møte med foreldre der en av dem utøver psykisk eller fysisk vold når samværsordninger for barn skal avgjøres. Juss gir mulighet for diskusjon, men objektivitet og likevekt mellom foreldre blir utfordret når det skal mekles om barnefordeling i familievoldssaker. Vold skaper ubalanse i forholdet mellom foreldre og de forhandler på vegne av barn som er tredjepart i saken. Møte mellom offer og utøver kan utløse frykt hos offeret som kan gjøre at rasjonell tenkning kan gå over til å bli kaotisk og usammenhengende. Dette kan føre til at offeret ikke blir i stand til å holde fokus og forhandle om hva som er best for barnet i en slik situasjon.

Behovet for likevekt mellom foreldre bagatelliserer vold (Isdal, 2000). Men når vold blir bagatellisert gjøres det ikke bare urett mot den voldsutsatte, men også mot utøver. Vi må gå ut fra at foreldre som går rettens vei for å få avgjort samvær med sine barn, ønsker å være en god forelder for barnet og ønsker å fremstille seg som det. Frykten barnet har for volden som har skjedd og som kan skje igjen, står i fare for å forsvinne for rettsapparatet når de samtaler med utøver. Hvis den som utøver volden ikke blir konfrontert eller får en innsikt i hvilken skade volden påfører barn, gir det ikke utøver mulighet til innsikt i egen adferd. Det kan føre til at utøver unngår å oppsøke hjelp eller behandling, noe som kan gi forelderen hjelp til å finne ut på hvilken måte en som foreldre kan utøve en kontakt med sine barn som er bra for barnet. Før forelderen får hjelp er ikke nødvendigvis samvær det beste for barnet og/eller forelderen.

Det å holde tilbake samvær kan gi barnet og utøver mulighet for behandling. Etter behandling kan man så gradvis bygge opp en kontakt som gjør at barnet kan få en god kontakt med sin forelder. Usynlighet hindrer mulighet til endring. En frarøver innsikt og muligheten hos forelderen til å bli en god forelder for sine barn.

Når dommere ønsker å skape en balanse mellom partene kan det medføre at volden blir usynlig og det blir ikke mulig å se hva som kan være til barnets beste. Meklingens formål er å skape balanse mellom partene som forhandler, men når det har vært vold i parforholdet er det i utgangspunktet en maktubalanse i forholdet mellom foreldrene. Kan synliggjøring av ubalansen skape en balansert samværsordning for barnet? Hvordan kan rettssystemet synliggjøre ubalansen? På bakgrunn av denne studien kan det se ut som om en synliggjøring av familievold og tydeliggjøring av hvilke konsekvenser volden har for barna, bidrar til at rettssystemet kan bli i stand til å ivareta barns beste i familievoldssaker.

En ide til verktøy for å se nærmere på de utfordringer og dilemmaer mellom juss og psykologi en står overfor når det gjelder barnefordelingssaker med familievold, er å danne et diskusjonsforum. Forumet bør bestå av dommere, advokater med erfaring som verge for barn i familievoldssaker, sakkyndige og psykologer/terapeuter med erfaring med familievold. Hensikten er å møtes for å drøfte og reflektere over ulike problemstillinger som reises i møte mellom juss og psykologi i familievoldssaker.

Selvrefleksjon av egen studie

Jeg har i denne studien kommet frem til få svar, men forhåpentligvis har jeg tydeliggjort mange av de dilemmaer vi står overfor i krysningpunktet mellom psykologi og juss i familievoldssaker. Denne studien viser til forskning som dokumenterer skader barn kan få når de blir eksponert for familievold og til studier som viser utfordringer domstolen står overfor når samvær skal avgjøres i familievoldssaker.

Styrken i denne studien har vært samarbeidet med domstolen og viljen svært travle informanter har til å stille opp. Det er informanter med høy faglig kompetanse og stor evne til

refleksjon. De ulike teoretiske perspektivene som blir trukket frem og min egen kliniske erfaring, både som familieterapeut og mekler, gjør at jeg mener min studie er av god kvalitet.

Det som er en klar begrensning i denne studien er at det kun ble gjennomført ett fokusgruppeintervju. Dette kan begrense generaliserbarheten til funnene. Det hadde vært ønskelig med flere fokusgrupper. Da kunne man også fått drøftet flere dommer. Men på grunn av studiets klare begrensninger i forhold til omfang og tid ble det vanskelig få til det optimale.

Til tross for disse begrensningene bidrar studien til å reise en viktig debatt om hvordan domstolene fungerer i dag. Slik jeg ser det klarer ikke domstolene i mange tilfeller å ivareta det beste for barn når samvær skal avgjøres i familievoldssaker. Det er alvorlig og det må det gjøres noe med. Jeg blir gjerne med på en bevisstgjøring og kompetanseheving i den norske domstolen.

LITTERATURLISTE

Alternativ til Vold. (2006) *Hva er vold?* Lastet ned 07.august 09,

fra http://www.atv-stiftelsen.no/index.cfm?kat_id=4&subkat_id=72

Antaki, C., Billig, M., Edwards, D. and Potter, J.(2003)*Discourse analysis means doing analysis:a critique of sixanalytic shortcomings*. Discourse Analysis Online 1, Lastet ned 23. April 2010 fra <http://extra.shu.ac.uk/daol/articles/v1/n1/a1/antaki2002002-paper.html>

Backer, Lorang I. (2008) *Barneloven kommentarutgave 2. utgave*, Oslo: Universitetsforlaget.

Barbour, R. (2007) *Doing focus groups*. London: SAGE Publication Ltd.

Barne- og familiedepartementet (1998)*Barnefordelings saker- avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted* (NOU: 1998.17). Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Barnefordelings saker der det er påstand om vold, psykologfaglig informasjon til dommere, advokater og sakkyndige*. Informasjonshefte. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2008) – *med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær* (NOU:2008:9). Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2003) *Om familien forpliktende samliv og foreldreskap*. St. mld. Nr 29 (2002-2003). Statens forvaltningstjeneste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2005) *Ressursbruk og rettssikkerhet i*

/ fylkesnemndene for sosiale saker (NOU: 2005:09). Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2003) *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.* (NOU 2003: 31) Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Barthes, R. (1998) *Retorikken. En ny innføring i den gamle retoriske kunst.* Oslo: Spartacus Forlag A/S.

Beck, C. J.A., Frost, L. E. (2006) Defining a threshold for client competence to participate in divorce mediation. *Psychology, Public policy, and Law, Vol. 12, No 1, 1-35.*

Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. & Radely, A. (1988) *Ideological Dilemmaes. A social psychology of everyday thinking.* London: Sage publications Ltd.

Billig, M. (1991) *Ideology and Opinions.* London: Sage Publications Ltd.

Bjørklund, O. (2005) *Fokusgrupper – noen metodiske betraktninger.* Lastet ned 23.mars 09, fra <http://distriktskvinneforsk.hifm.no/faggruppa/Faggruppa04/fokusgr.doc>

Bow, J. N. & Boxer, P. (2003) Assessing Allegations of Domestic Violence in Child Custody Evaluations. *journal of Interpersonal Violence, vol.18 No 12, 1395-1410.*

Bowlby, J. (1988) *A Secure Base, Clinical applications of attachment theory.* London: Routledge.

Broberg A., Almquist, K. og Tjus, T. (2006) *Klinisk barnpsykologi, utvikling på avveier.* Bergen:Fagbokforlaget.

Cumming, J. G., Pepler, D. J. & Moore, T. E., (1999) "Behaviors problem in children exposed to wife abuse. Gender and differences". *Journal of family violence*, vol 14, No.2,

Dahl, K. & Snersrud, K., (2007) *Barn som vitne til vold i familien*. Sør-Trøndelag: Tapir Uttrykk.

Dalton, C., Carbon, S. J. & Olesen, N. (2003) High conflict divorce, violence, and abuse: implication for custody and visitation decisions. *Juvenile and family court journal*, 54 (4):11-13.

Den rettsmedisinske kommisjon (2007) Lastet ned 19.mars 2010 fra:

<http://www.justissekretariatene.no/upload/DRK/Nyhetsbrev%20mm/Nyhetsbrev%2017.pdf>

Edley, N. (2001) *Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Position* i Wetherell, M., Taylor, S. & Yate, J. Y (2001) *Discourse as Data, a guide for analysis*. London: Sage Publications Ltd.

Edwards, L. P.(2004) *Mediation in Child Protection Cases*. *Journal of the Center for Families, Children &the court*. Lastet ned 06.oktober.2009 fra:
<http://www.courtinfo.ca.gov/programs/cfcc/pdffiles/JVol5-Edwards.pdf>

English, D. J., Marshall, D. B. & Stewart, A. J. (2003) Effects of Family Violence on Child Behavior and Health During Early Childhood. *Journal of Family Violence*, 18, 43- 57.

Fog, J. (2004) *Med samtalen som udgangspunkt, det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.

Foucault, M. (1999) *Diskursen orden*. Oslo: Spartacus Forlag A/S.

Gelles, R. J. (1997) *Intimate violence in families*. London: Sage Publication, Inc.

Gergen, J.,K. & Gergen, M. (2005) *Social konstruktion – Ind i samtalen*. Danmark: Kenneth

J. Gergen, Mary Gergen og Psykologis Forlag A/S

Granskær, M. & Høglund-Nielsen, B. (2007) *Tillæmpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Hungary: Realszisztéma Dabas Printing House.

Halkier, B. (2005) *Fokusgrupper*, Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag,

Hardesty, J.L. & Chung, G. H. (2006) Intimate Partner Violence, Partner divorce, and child Custody: Direction for intervention and Future Research. *Family Relation*, 55, 200-210.

Hardesty, J. L., Khaw, L., Chung, G. H. & Martin, J. M. (2008) Coparenting Relationships After Divorce: Variations by Type of Marital Violence and Fathers' Role Differentiation. *Family Relations*, 57, 479–491.

Helse- og omsorgsdepartementet (2000) *Forsikringsselskapers innhenting, bruk og lagring av helseopplysninger* (NOU: 2000:23). Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Holta, S., Buckleyb, H. & Whelana, S. (2008) The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect* 32. 797–810.

Haaland, T., Clausen, S-E. og Schei, B. (2005) *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den førstelandsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo; Norsk institutt for by- og regionalforskning.

Haavind, H. og Øvreeide, H. (2007) *Barn og unge i psykoterapi, bind 1, samspill og Utviklingsforståelse*. Oslo: Gyldendal norske forlag.

- Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Jaffe, P.G. & Crooks, C. V. (2004) Partner violence and child custody cases: a cross- nation comparison of legal reforms and issues. *Violence Against Women vol.10 No 8 august 2004, 917-934*.
- Justis- og politidepartementet (2000) *Handlingsplan vold mot kvinner (2000-2003)* Oslo: Statens forvaltningstjeneste
- Justis- og politidepartementet (2008) *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2008-2011) Vendepunkt*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste
- Justis- og politidepartementet (2001) *Rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker* (NOU: 2001:12) Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Jørgen, U. & Mathiasen, S. S. (1998) *At overleve vold – om psykisk traumatisering, mestring og behandling*. Århus: Forlaget Klim.
- Kernic, M. A., Monary-Ernsdorff, D. J., Koepsell, J. K. & Holt Victoria L (2005) Children in the Crossfire: Child Custody Determinations Among Couples With a History of Intimate Partner Violence. *VIOLENCE AGAINST WOMEN* 2005; 11; 991-1021.
- Kvale, S. (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norske forlag.
- Langdrige, D. (2006) *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Lehmann, P. (1997) The Development of Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in a Sample of Child Witnesses to Mother Assault. *Journal of Family Violence*, Vol. 12, No. 3.241-246
- Leira, H., K. (2003) *Det gode nærvær, kulturens psykologiske betydning*.

Bergen:Fagbokforlaget.

Longan, T. K., Walker, R., Horvart, L. S., Leukefeld, C. (2003) Divorce, Custody and Spousal Violence: A Random Sample of Circuit Docket Records. *Journal of Family Violence*, vol. 18, No 5.269-279

Mossige, S. og Stefansen, K. (2007) *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo; Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Mæhle, M. Nyere utviklingspsykologi som ramme og forutsetning for klinisk arbeid med barn i Haavind, H. og Øvreeide, H. (2007) *Barn og unge i psykoterapi, bind 1, samspill og utviklingsforståelse*. Oslo: Gyldendal norske forlag.

NKTVS, (2007a) *Barn som opplever vold i hjemmet*. Lastet ned 23. mars 09, http://www.nkvts.no/temasider/tema_barn/Barn_vold_hjemmet.htm

NKTVS, (2007b) *Posttraumatiske stressforstyrrelser (PTSD) hos barn og ungdom*. Lastet ned 23. Mars 09, http://www.nkvts.no/temasider/tema_barn/Barn_Ptsd.htm

Person, J. (1997a) *Divorce Mediation and Domestic Violence*. Lastet ned 23. april 2010 fra: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/164658.pdf>

Pearson, J. (1997b) Mediating When Domestic Violence Is a Factor: Policies and Practices in Court-Based Divorce Mediation Programs. *Mediation Quarterly*, vol 14:3 315-333.

Potter, J. & Edwards, D. (2001) *The handbook of language and social Psychology*. London: JohnWiely and sons Ltd.

Powell, A. & Murray S. (2008) Children domestic Violence: Constructing a Policy Problem in Australia and New Zealand. *Social legal Studies* 2008; 17; 453-473.

Ryen, A. (2002) *Det kvalitative intervjuet, fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Rønebeck, K. (2004) Fra konflikt til forsoning – barnefordeling I et rettsbasert forsøksprosjekt. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 2004. 41. 275 – 281.

Salzinger, S., Feldman, R. S., Ng-Mak D. S., Mojica, E., Stockhammer, T. & Rosario M. (2002) Effects of partner violence and physical child abuse on children behavior: a study of abused and comarison children. *Journal of famiy violence, Vol 17, No.1* 23-52

Saur, R. (2007) *Vold i nære relasjoner. Forslag til opplæringstiltak for ansatte i relevante hjelpetjenester*. Lastet ned 23. mars 09, fra <http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/Vos/Artikler/PsyFolgRS2000.pdf>

Skjørten, K. (2004) Forståelse av overgrep i barnefordelingssaker. *Tidsskrift for familierett arverett og barnerettslige spørsmål* 03-04: 150-170

Skjørten, K.(2005) *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo:Gyldendal Norske Forlag.

Skjørten, K. & Paul, E. R. (2001) *Konfliktfamilier, barn og samlivsbrudd*. Lastet ned 12. januar 09, www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/Vos/VOSPubl.htm

Skivenes, Marit (2003) Et innlegg mot det biologiske prinsipp i barneverntjeneste. *Tidsskrift: Norsk Barnevern nr.1* 2003.23-25.

Smith, Lars. (2002) *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Sonkin, D. J. (2009) *Domestic Violence and Attachment Theory: Clinical Applications to Treatment with Perpetrators*. Lastet ned 22.juli 09 fra <http://www.daniel-sonkin.com/sonkin82405.htm>

Store norske leksikon, snl.no, *Marit Halvorsen, 2009-08-13*, Lastet ned 13. august 09, http://www.snl.no/nbl_biografi/Ragnar_Knoph/utdypning

Thagaard, T. (2003) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Van Horn, P. & Groves, M. B. (2006) Children exposed to domestic violence. Making trauma-informed custody and visitation decisions. *Juvenile and family court journal*. Lastet ned 06. desember 09 fra <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/juvc57&div=9&id=&page>

Wetherell, M., Taylor, S. & Yate, J. Y (2001) *Discourse Theory and Practice*. London: Sage Publications Ltd. London

Wibeck, V. (2000) *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppeintervjuer som undersøkelsesmetode*. Lund: Studentlitteratur

Winter, J., M. og Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur.

Ølgaard, Bent (1986) *Kommunikasjon og økomentale systemer- i følge Gregory Bateson*. 2. utgave, Århus: Akademisk Forlag.

Appendiks 1

1: Fysisk vold - Fysisk mishandling er enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske. Fysisk mishandling inkluderer: slag, sparking, dytting, angrep med ulike gjenstander, lugging, biting, knivstikking, binding, brennmerking, bruk av våpen, kvelingsforsøk, forsøk på drukning.

Seksuell vold – denne type atferd utføres for å kontrollere og ydmyke den andre. Seksuell mishandling inkluderer: uønsket berøring, påtvunget seksuell aktivitet, smertefull seksuell aktivitet, voldtekt, sadistiske seksuelle handlinger, påtvunget seksuell aktivitet med andre, påtvunget seksuell aktivitet mens andre ser på.

Psykisk vold – Psykisk mishandling er all bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker dine nærmeste. Psykisk mishandling inkluderer: utskjelling, truing, gjentatt sårende kritikk, ignorere, ydmyke, fremsette uriktige anklager, forhør.

Materiell vold – vold som går utover døde gjenstander. Dette inkluderer for eksempel å knuse eller ødelegge vinduer og dører, kaste gjenstander (på noen), ødelegge ting som andre er glad i osv.

2: § 48 lyder: ”Avgjerder om foreldreansvar, om kvar barnet skal bu fast og om samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. Ved avgjerda skal det takast omsyn til at barnet ikkje må bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare”.

3: § 15 lyder: ”En verge er ugild til å handle for den umyndige, når han selv eller hans ektefelle² eller forlovede eller en slektning eller besvogret i nedstigende linje, oppstigende linje eller i første sidelinje eller noen som han representerer, har en interesse som strider mot den umyndiges. En far eller mor kan som verge for eget barn vareta dets tarv overfor andre av sine barn eller andre slektninger eller besvogrede”.

4: § 42 lyder: ”Barnet har rett til samvær med begge foreldra, jamvel om dei lever kvar for seg. Foreldra har gjensidig ansvar for at samværsretten vert oppfyldt. Barnet har krav på omsut og omtanke frå den som er saman med barnet. Den som er saman med barnet, kan ta avgjerder som gjeld omsuta for barnet under samværet”.

5: Artikkel 9. Nr. 3 lyder: ”Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre, har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene på et regelmessig grunnlag, med mindre dette er i strid med barnets beste”.

6: § 1-1 lyder: ”Lovens formål: ”Loven skal legge til rette for en rettferdig, forsvarlig, rask, effektiv og tillitskapende behandling av rettstvister gjennom offentlig rettergang for uavhengige og upartiske domstoler. ¹ Loven skal ivareta den enkeltes behov for å få håndhevet sine rettigheter og løst sine tvister og samfunnets behov for å få respektert og avklart rettsreglene”

Appendiks 2

INTERVJUGUIDE

Hvilke refleksjoner gjorde du deg da du leste dommen?

I saker hvor samværsnekt er tema, kan begrepene boikott eller beskyttelse bli brukt som forklaring på samværsnekt. Hvordan tenker du denne begrepsbruken påvirker vurderingen av prinsippet ”til barns beste”?

Ut ifra deres erfaringer, hvilke type dokumentasjon tenker du blir mest troverdig for å ivareta prinsippet ”til barns beste” når vold implisitt eller eksplisitt er nevnt?

Hva vektlegger du i utformingen av mandatet til sakkyndig i barnefordelingssaker hvor vold implisitt eller eksplisitt er nevnt?

Når dere gjør skjønnsmessige vurderinger av prinsippet ”til barns beste”, hvordan tenker du at eget syn på foreldrerollen er med på å påvirke skjønnsutøvelsen?

Appendiks 3

INFORMERT SAMTYKKE

Forespørsel om deltakelse i forbindelse med et forskningsprosjekt i tilknytning til mastergradstudie i regi Diakonhjemmets Høyskolesenter, om dommeres erfaringer med bruk av barnelova § 48 *Det beste for barnet* i familievoldssaker

Hensikten med denne studien er å finne ut hvordan dommere vurderer risikosituasjoner for barn som er blitt eksponert for vold i familien, jfr. Lov om barn og foreldre, kapittel 7 § 48 *Det beste for barnet*.

Til studien vil dommere fra Trondheim Tingrett, Sør-Trøndelag Tingrett og Frostating Lagmannsrett bli forespurt. Det er ikke satt noen spesielle kriterier for å delta, utover det å være dommer.

Datainnsamling vil skje i form av fokusgrupper. Fokusgruppe er en kvalitativ forskningsmetode der en gruppe informanter sitter sammen og drøfter et faglig tema som en forsker ønsker å få belyst. Fokusgruppe brukes for å produsere kunnskap om gruppens normer, fortolkninger og praksis om et tema. I analysen av datamateriale vil dette prosjektet studere hvordan dommere gjennom refleksjon utvikler mening til Barneloven § 48 *det beste for barnet*.

Det er 3 hovedtemaer jeg ønsker hjelp til å få belyse:

- Hva vektlegger dommere i utarbeidelsen av samværsavtaler for barna ved samlivsbrudd i familievoldsaker?
- Hvordan tar dommere hensyn til overleveringsmøte som ny risikosituasjon for ny vold når barn har levd med vold i familien?
- Hvordan definerer dommere § 48 *Det beste for barnet* i Barnelova i familievoldsaker?

Intervjuet vil bli avholdt i Trondheim Tinghus, Munkegt.20. Det vil ha en varighet på ca. 2 timer. Den som takker ja til å delta i forskningsprosjektet vil i forkant av møte i fokusgruppa få tilsendt en case, som vil være utgangspunkt for drøftingen i gruppa. Det bes om at casen ikke drøftes med noen før møtet i fokusgruppa. For å lette arbeidet er det ønskelig å ta opp intervjuet på video, dette for at transkripsjonen av intervjuet skal bli helt riktig. Bilde brukes

kun for å skille deltakerne fra hverandre. All transkribering av opptakene fra intervjuene vil bli gjort uten at navn på deltakerne blir oppgitt.

Det understrekes at alt som kommer frem, om deltakerne og i intervjuet vil bli behandlet konfidensielt. Videoopptaket vil bli slettet straks analysearbeidet er ferdig, våren 2010. Alle opplysninger anonymiseres senest ved prosjektslutt. Det vil ikke bli mulig å gjenkjenne den enkelte deltaker i publikasjonen. Resultatene vil bli publisert i en masteroppgave ved Diakonhjemmets høyskolesenter i Oslo. Det er frivillig å delta og deltakere kan trekke seg når som helst uten å måtte begrunne dette.

Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning NSD.

Prosjektansvarlig Anne Øfsti

Førsteamanuensis/veileder

Diakonhjemmet Høyskole AS

Vedlagt følger en svarslipp, som vi ber deg returnere i vedlagt svarkonvolutt dersom du kan tenke deg å delta i forskningsprosjektet. Har du spørsmål eller ønsker mer informasjon før du tar stilling til deltakelse, nås Kristin Dahl på **tlf. 976 86 248**

Med vennlig hilsen

Kristin Dahl

Svarslipp:

Familievold.

Rettspraksis for barna.

Jeg sier meg villig til å delta i studien, og kan nås på telefon.....

Trondheim.....2009

.....

Navn

.....

adresse

Appendiks 4

Hele dokumentet

... med ev. merknader

 Skriv ut

LG-1997-615

INSTANS: Gulating lagmannsrett - Kjennelse.

DATO: 1997-05-12

DOKNR/PUBLISERT: LG-1997-615

STIKKORD: Barn. Samværsrett. Barneloven § 38.

SAMMENDRAG: Mor anla søksmål med krav om samværsnekt parallelt med at hun faktisk nektet samvær. Lagmannsretten endret byrettens midlertidige avgjørelse som nektet far samvær. Barnas behov for kontakt med begge foreldrene ble fremhevet. Understreket at mors boikott av fars samværsrett kunne virke diskvalifiserende for hennes rett til daglig omsorg. Far ble tilkjent samværsrett etter en gradvis opptrapping og innledningsvis under tilsyn.

Henvisninger: [lov-1981-04-08-7-§38](#) (Barnelov § 38),

SAKSGANG: Bergen byrett Nr. 96-02070 A - Gulating lagmannsrett LG-1997-615 K

PARTER: Kjærende part: B (Prosessfullmektig: Advokakt Oscar Ihlebæk, Oslo)
Motpart: A (Prosessfullmektig: Advokat Kari E. Hjortås, Bergen)

FORFATTER: Lagdommer Truyen Lagdommer Grimstad Lagdommer Greve

Henvisninger i teksten: [lov-1915-08-13-6-§179](#) (Tvml § 179), [lov-1981-04-08-7-§39](#) (Barnelov § 39), [lov-1981-04-08-7-§47](#) (Barnelov § 47)

[Skriv merknad](#)

Saken gjelder midlertidig avgjørelse om daglig omsorg og samværsrett, jfr. barneloven § 38, § 39 og § 47.

Ved dom fra Gulating lagmannsrett 07.08.1995 ble A tilkjent foreldreansvar og daglig omsorg for fellesbarna C, født 1991, og D, født 1993. B ble tilkjent samvær etter følgende ordning:

"a) Vekselsvis annen kvar torsdag frå kl. 16.00 til neste dag kl. 08.00 og annen kvar fredag frå kl. 16.00 til påfølgjande måndag kl. 08.00.

Etter 15. august 1997 vert midtvekesamvær avslutta torsdag kl. 20.00 og helgesamvær avslutta søndag kl. 18.00.

b) To veker kvar somarferie, vekselsvis anna kvar julehelg frå julekvelden kl. 12.00 til 28. desember kl. 18.00 og anna kvar nyårshelg frå 28. desember kl. 18.00 til 1. januar kl. 18.00 og anna kvar påskehelg frå tysdag i påskeveka kl. 16.00 til 2. påskedag kl. 13.00."

Ved kjennelsen fra Gulating lagmannsrett samme dag ble det fastslått at domsslutningen skulle gjelde som midlertidig avgjørelse fra 14.08.1995 og frem til rettskraftig dom forelå.

A påanket lagmannsrettens dom. Anken ble nektet fremmet ved kjennelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg 26.01.1996.

Ut over høsten 1995 oppstod det et betydelig motsetningsforhold tilknyttet Bs samvær. I grove trekk ble samværsordningen likevel gjennomført frem til våren 1996. I forbindelse med Bs helgesamvær 08.03.1996, oppstod det en episode hvor A låste døren og dermed nektet B samvær med datteren C. B skal da ha "sprengt" døren og hentet ut datteren.

Etter episoden den 08.03.1996 har det vært samvær mellom B og barna i tilknytning til et opphold A og hennes fire barn (de to fellesbarna og to eldre halvsøsken) hadde på Haukeland sykehus i perioden 22.04.1996 til 24.05.1996. Etter dette er B nektet samvær med barna.

Den 05.08.1996 forsøkte B å få gjennomført samvær ved at han uanmeldt dukket opp i barnehagen. Avdelingsleder nektet han å treffe døtrene under henvisning til instruks fra barnas mor. B reagerte kraftig. Han skal bl.a. ha tatt kvelertak på avdelingsleder og skjovet henne bakover. Det var 7 til 8 barn til stede under denne episoden. B har også møtt opp i barnehagen den 09.09.1996 og 10.10.1996 for å treffe barna. Barnehagen har opplyst at begge barna har virket utrygge ved fars uanmeldte besøk.

A og hennes fire barn har i perioder vært innlagt på familiepaviljongen ved barnepsykiatrisk avdeling på Haukeland sykehus. I journalnotat fra overlege Carmen Escobar ved barnepsykiatrisk avdeling datert 01.11.1995 heter det bl.a.:

"Man ser to barn som er urolige, engstelige, nærmest katastrofepreget og som har en klar symptomatologi på en usedvanlig stresset situasjon og som virker direkte redd og viser dette gjennom dette et aggressivt utfall, særlig mot mor."

Barnepsykiatrisk avdeling har gitt tilrådning om samvær med far kun under tilsyn. Dette er bl.a. basert på at barna i ulike sammenhenger overfor flere av fagpersonalet på avdelingen har tilkjennegitt sterke negative reaksjoner overfor far.

Ved stevning til Bergen byrett datert 12.08.1996 har A anlagt søksmål om endring av rettskraftig dom om samvær, jfr. barneloven § 47, jfr. § 39 annet ledd. Hun har nedlagt påstand om at B ikke skal ha samvær med C og D. I prosesskriv datert 26.08.1996 har B inngitt tilsvar og motsøksmål. Han har bl.a. nedlagt påstand om å få tilkjent daglig omsorg for fellesbarna. B har også fremsatt krav om midlertidig avgjørelse for at han tilkjennes den daglige omsorg for C og D inntil rettskraftig dom i saken foreligger.

Under saksforberedelse for Bergen byrett ble psykolog Bjørn Reidar Karlsen oppnevnt som sakkyndig. Psykolog Karlsen har avgitt en foreløpig uttalelse datert 18.12.1996. Endelig uttalelse fra den sakkyndige er datert 10.02.1997.

Bergen byrett avsa den 03.02.1997 kjennelse med følgende slutning:

- "1. A skal fortsatt ha den daglige omsorg for barna C og D.
2. Inntil saken er endelig avgjort skal B ikke ha samvær med barna C og D."

B har påkjært byrettens kjennelse. Saksbehandlingen for lagmannsretten har trukket noe ut i tid i påvente av varslet innspill fra Bs prosessfullmektig. Siste prosesskriv i saken er datert 05.05.1997.

Kjærende part, B, har i hovedsak anført følgende:

A har marginal omsorgsevne i forhold til barna. B har det siste året ikke hatt kontakt med C. På bakgrunn av den marginale kontakt han har hatt forut for dette tidspunktet, må det fremstå som åpenbart at Cs problemer skyldes omsorgssituasjonen i hjemmet. Mor har bevisst boikottet fars samvær. Dette er en rettsfornektelse det normalt reageres sterkt mot.

Ingen av de tidligere rettsinstanser har stilt spørsmål ved Bs personlighet. Han opplever situasjonen som frustrerende og vanskelig. B har på tross av rettskraftige dommer om samværsrett, ingen kontakt med sine døtre. Subsidiært vil han derfor inntil videre akseptere alternative ordninger, deriblant samvær under tilsyn. Dette til tross for at han egentlig bør tilkjennes den daglige omsorg umiddelbart.

Det er nedlagt følgende påstand:

"Prinsipalt:

1. B tilkjennes den daglige omsorg for fellesbarna C, født *.*.91 og D, født *.*.93, inntil rettskraftig avgjørelse i saken foreligger.

Subsidiært:

2. B tilkjennes samvær med nevnte fellesbarn i samsvar med domsslutningen i Gulating lagmannsretts dom av 07.08.1995.

I begge tilfeller:

3. B eller det offentlige tilkjennes sakens omkostninger."

Kjæremotparten, A, har i hovedsak anført følgende:

Byrettens avgjørelse er korrekt ut ifra barnas behov i dag. Det fremgår av uttalelsene fra Haukeland sykehus at far har en skremmende virkning på barna. Grunnen til dette er ikke klarlagt. Den sakkyndige har dårlige bakgrunnsopplysninger om B. Han har ikke samarbeidet med den sakkyndige verken om personlighetstest eller opplysninger om sin bakgrunn. Den sakkyndiges manglende opplysninger og Bs handlinger gjør at det kan stilles spørsmål ved hans personlighet og hans evne til å se barnas beste.

C går fortsatt i intensivbehandling ved Barnepsykiatrisk klinikk. Hennes plager er av en slik karakter at det vil ta lang tid, sannsynligvis år, å få "orden" på dette.

Det er nedlagt følgende påstand:

"1. Bergen byretts kjennelse av 3. februar 1997 stadfestes.

2. B betaler As kostnader med kr 3000,00."

Lagmannsretten vil bemerke:

Spørsmålet om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær er regulert i rettskraftig dom fra Gulating lagmannsrett 07.08.1995. Endring av gjeldende ordning kan bare foretas når særlige grunner taler for det, jfr. barneloven § 39 annet ledd, jfr. § 47 tredje ledd.

B har krevet midlertidig avgjørelse for at han tilkjennes daglig omsorg frem til rettskraftig dom foreligger. Han har ikke nedlagt påstand om at en eventuell avgjørelse skal omfatte foreldreansvaret, selv om foreldreansvaret er tillagt A ved dommen av 07.08.1995.

Lagmannsretten finner ikke at det er grunnlag for at B tilkjennes den daglige omsorg frem til rettskraftig avgjørelse i saken foreligger, jfr. barneloven § 38. Det er omlag ett år siden barna har hatt samvær med B. Det har fremkommet rapporter fra Barnepsykiatrisk avdeling og fra barnehagen om at barna har sterke negative reaksjoner overfor far. Årsaken er ikke klarlagt. På det nåværende tidspunkt synes det derfor ikke forsvarlig, kun etter den summariske saksbehandling en midlertidig avgjørelse er undergitt, å overføre den daglige omsorg til B. Barna vil uansett måtte gjennomgå en lengre overgangsperiode hvor forholdet til far normaliseres. Sett hen til at hovedforhandling i byretten er berammet til 08.09.1997, er det lite heldig å flytte barna nå.

Lagmannsretten har med dette ikke vurdert om det foreligger særlige grunner for endring vedrørende den daglige omsorg, jfr. barneloven § 39 annet ledd.

Subsidiært har B krevet midlertidig avgjørelse for samvær i medhold av domsslutning i Gulating lagmannsrett av 07.08.1995.

Lagmannsretten finner det meget uheldig at barna har vært avskåret fra samvær med sin far i over ett år. Bortsett fra to episoder den 08.03.1996 og 05.08.1996 hvor far opptrådte lite heldig, er det intet ved sakens dokumenter som tyder på at B ikke er skikket til å ha

samvær med barna. I Gulating lagmannsretts dom av 07.08.1995 fastslås det at såvel mor som far er kompetente omsorgspersoner.

Årsaken til barnas, og da særlig Cs, problemer er ikke klarlagt. Brudd i kontakten med far og foreldrefremmedgjøring er en av flere mulige årsaker som ikke kan utelukkes. En voksenkonflikt med skarpe fronter vil ofte kunne påvirke barnas adferd.

De faktiske forhold, unnlatt samvær og barnas problemer, gjør at en midlertidig avgjørelse ikke umiddelbart kan tilkjenne far samvær fullt ut, jfr barneloven § 38, § 39 og § 47. Hensynet til barna gjør at fars samværsrett i en overgangsfase må vike.

Det bør imidlertid straks settes inn betydelige ressurser på at barnas forhold til far kan normaliseres. En normalisering av forholdet til far må skje gradvis, i omgivelser hvor barna føler seg trygge og fortrinnsvis med faglig veiledning. Det er også viktig at mor lojalt følger opp en slik normaliseringsprosess. Lagmannsretten vil fremheve at boikott av fars samværsrett kan være et diskvalifiserende moment for mor når spørsmålet om daglig omsorg skal vurderes under hovedforhandlingen i byretten. Manglende lojal oppfølging av samværsretten er i seg selv ett moment som bidrar til å skjerpe voksenkonflikten. Dette bør unngås av hensyn til barna.

I rapporten fra psykolog Bjørn Reidar Karlsen datert 10.02.1997 48 til 49 heter det bl.a.:

"Hvis A tilkjennes daglig omsorg og retten kommer til at B skal ha samvær bør det skje etter en gradvis opptrapping hvor far og barn får tid til å "bli kjent" med hverandre på nytt. Et slikt samvær bør skje under kontrollerte betingelser og med en tredje person til stede, fortrinnsvis av et par timers varighet i begynnelsen og uten overnatting. Tilsynspersonen bør være en person som barna er trygge på og som både A og B har tillit til. Vedkommende forutsettes å måtte bruke god tid sammen med foreldrene for å planlegge den praktiske gjennomføringen av samvær og kunne inngå i en konstruktiv dialog med foreldrene. ...

Dersom det kan registreres en positiv utvikling hos barna og at far og barn gradvis finner "tonen", skulle det ikke være noe til hinder for at B etterhvert kan tilkjennes samvær i det omfang som han har hatt tidligere. Som før, bør ikke det være noen direkte kontakt mellom B og A. Barna bør hentes/bringes uten at foreldrene er i kontakt med hverandre."

I samsvar med den sakkyndiges anbefaling bør samværet i en overgangsfase skje under tilsyn. B har foreslått at samvær enten kan skje under tilsyn av psykolog Oddmar Iversen, barnevernspedagog Kåre Risholm eller E. Det er ikke oppgitt hvilken faglig bakgrunn E har. E er imidlertid opplyst å være en venn av familien og har selv to jenter på 6 og 4 år som har fungert som lekekamerater med C og D.

Lagmannsretten legger til grunn at E og hans to døtre er personer C og D er fortrolige med. På denne bakgrunn synes E å være en egnet person til å gjennomføre tilsynsoppgaven. Det er imidlertid en forutsetning at E i forkant av tilsynsoppdraget, kontakter Barnepsykiatrisk avdeling ved Haukeland sykehus for en samtale om hvorledes en samværsordning bør gjennomføres.

Valget av tilsynsperson har også en økonomisk side. Det er ønskelig at barneverntjenesten medvirker både faglig og økonomisk til gjennomføring av forsvarlig tilsyn. Imidlertid er det utenfor rettens kompetanse å styre barneverntjenestens medvirkning. Også

fars privatøkonomi taler derfor for at E som venn av familien, utøver tilsyn fremfor en fagperson som nødvendigvis vil måtte godtgjøres i vesentlig større grad for arbeidet.

Bs forslag til tilsynspersoner har vært forelagt A ved prosesskriv datert 18.04.1997. Det har ikke fremkommet innsigelser mot personvalget. Hvis E skulle bli forhindret fra å stille opp som tilsynsperson, finner lagmannsretten derfor at Kåre Risholm eller Oddmar Iversen kan tre inn i hans plass. Det må imidlertid være en og samme person gjennom hele tilsynsperioden.

I samsvar med den sakkyndiges anbefaling bør det ikke være kontakt mellom A og B. Henting, bringing og ytterligere kontakt tilknyttet samvær må derfor skje gjennom tilsynspersonen.

Samværsordningen skal gjennomføres på det sted B velger og opptrappes etter plan som nevnt nedenfor. Samværsordningen forutsettes iverksatt snarest mulig, dog senest første onsdag etter at lagmannsrettens kjennelse er blitt rettskraftig. Hvis samvær ikke kan gjennomføres som oppstilt, kan disse ikke ensidig "tas ut" eller kompenseres ved senere anledninger. Samværsordningen gjelder frem til dom fra byretten foreligger. I den grad det er behov for særskilt regulering av samværet før byrettens dom er rettskraftig, må dette skje etter særskilt kjennelse fra byretten. I motsatt fall vil den samværsordning som fremgår av Gulating lagmannsretts dom av 07.08.1995 gjelde fra det tidspunkt byrettens dom er forkynt for A.

- Første samvær skjer med tilsyn onsdag fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
- Neste samvær skjer med tilsyn onsdag 14 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
- Tredje samvær skjer med tilsyn onsdag 14 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
- Fjerde samvær skjer med tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 til kl. 17.00.
- Femte samvær skjer med tilsyn onsdag 4 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
- Sjette samvær skjer med tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 med overnatting og til påfølgende søndag kl. 17.00. Etter sjette samvær opphører tilsynsordningen.
- Syvende samvær skjer uten tilsyn onsdag 4 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
- Åttende samvær skjer uten tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 til søndag kl. 17.00.

Ordningen fortsetter slik annen hver onsdag og lørdag/søndag uten tilsyn frem til byrettens dom er forkynt for A.

Spørsmål om saksomkostninger utstår til den dom eller kjennelse som avslutter saken, jfr. tvistemålsloven § 179 første ledd 3. punktum.

Kjennelsen er enstemmig.

Slutning:

Følgende midlertidige avgjørelse gjelder frem til dom er forkynt for A i Bergen byretts sak nr. 96-02070 A/01:

1. A skal fortsatt ha den daglige omsorg for barna C og D.
 2. B skal innledningsvis ha samvær med C og D under tilsyn av E, eller Kåre Risholm eller Oddmar Iversen, hvis ikke E kan påta seg oppdraget. Samvær skjer etter følgende opptrapping som iverksettes umiddelbart:
 - Første samvær skjer med tilsyn onsdag fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
 - Neste samvær skjer med tilsyn onsdag 14 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
 - Tredje samvær skjer med tilsyn onsdag 14 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
 - Fjerde samvær skjer med tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 til kl. 17.00.
 - Femte samvær skjer med tilsyn onsdag 4 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
 - Sjette samvær skjer med tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 med overnatting og til påfølgende søndag kl. 17.00. Etter sjette samvær opphører tilsynsordningen.
 - Syvende samvær skjer uten tilsyn onsdag 4 dager senere fra kl. 15.00 til kl. 19.00.
 - Åttende samvær skjer uten tilsyn lørdag 10 dager senere fra kl. 11.00 til søndag kl. 17.00.

Ordningen fortsetter deretter annen hver onsdag fra kl. 15.00 til kl. 19.00 og lørdag fra kl. 11.00 til søndag 17.00 uten tilsyn.
 3. Spørsmålet om saksomkostninger utsettes til den dom eller kjennelse som avslutter saken, jfr. tvistemålsloven § 179 første ledd 3. punktum.
-